

1791-92

103814

BIBLIOTHECA
UNIV. JAGELL.
CRACOVENSIS

Mag. St. Dr.	II
--------------	----

CRACOVENSIS

1791-92

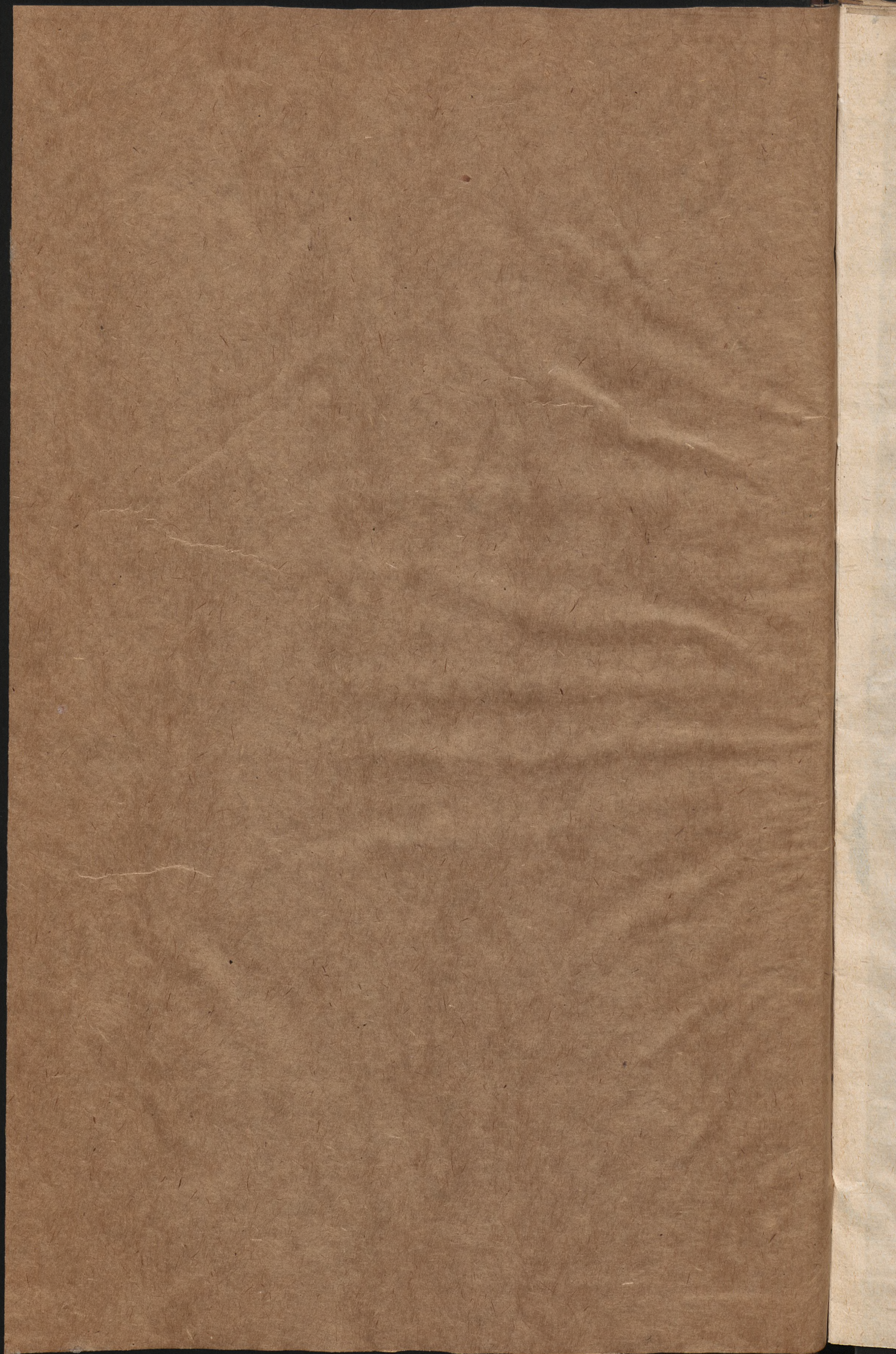
103814

Mag. St. Dr. II

2

1791/2
Univ

PROSPECTUS
LECTIONUM

I N

ALMA ACADEMIA ET UNIVERSITATE

VILNENSI

SCHOLÆ PRINCIPIS M. D. LIT:

NOMINE INSIGNITA

A D

INSTAURATIONEM STUDIORUM

Ex Anno 1791. in Annum 1792.

PROPOSITUS

VILNÆ

TYPIS SACRÆ REGIÆ MAIESTATIS

Penes Academiam.

Poddyg. pol. 4155.

PROSPERUS
LECTIUM
IN
ALMA ACADEMIA ET UNIVERSITATE
VITENSIS
M.D.LII
MAG. ST. DR.

103814

II 1731/52

VITENSIS
Petrus Andreas
Mag. St. Dr.

DISSERTATIO

*De præjudiciis contra Anatomiam, ad instaurationem studiorum,
in Confessu Academico publice habita. Anno 1791. Mense
Octobri: a JOHANNES ANDREA LOBENWEIN, Medicina
& Chirurgia Doctore, Anatomia & Physiologia Professore
publico ordinario.*

Ea fuit a primis omnino incunabulis Anatomiae fors, ut, quantum interius premeretur hæc scientia propriis studii & exercitii sui incommodis; tantum exterius quoque obtunderetur omnis ævi præjudiciis, odio, calumniis, detrectationibus. Inter omnes enim scientias fere sola est Anatomia, ad cujus studium nihil est, quod excitet, quod stimulet, aut quod ejus incrementum nutriat & alat. Atque istud eo acerbius accidere solet, quo illa majori suo cum incommodo ac labore jaciat fundamenta, quibus saluberrima ars conservandæ restaurandæque valetudinis nititur; atque vel eo nomine perquam optime de genere humano mereatur.

Laborat Anatomia per se ipsam summa difficultate, destituta non solum omnibus illecebris, quibus ad sui studium, amorem, venerationem trahere & allicere posset, verum etiam obnoxia est plurimis, iisque asperrimis ærumnis ac molestiis, quibus cultores etiam suos non raro avocare, seu potius deterrere solet. Exanimi humani corporis membra separata, avulsa, disjecta, mutila, cruenta: exhalationes putridæ ac molestæ, & ut paucis rem absolvam, quancumque in partem oculos vertas, dira ubique mortis imago. Peregrina inter homines, qui nullis rebus feris, nisi blandimentis tantum vitæ indulgent: aliena a conversatione delicorum, mollicolorum: exosa societati comptiori ac politulæ: abdita urbium latebris, abscondita in nosocomiis, nunquam recreata est suffragiis illorum, quibus nihil cordi est, nisi quod amœniori vitæ arrideat, qui non perstringuntur, nisi externo ac futili splendore, qui non alliciuntur, nisi exquisita deliciarum varietate. Anatomicorum interea est, frigore manus adurere, insensam habere plebeculam, nauseabundos magnates: Anatomicorum est, descendere in sepulcra, vivere inter funera, rimari intima exanimati corporis, diffringere mortis claustra, ut ita pandant organa vitæ. Anatomico non datur lætari, donec summum Creatoris artificium, admirandam scilicet corporis humani organisationem, intime perspexerit; eo verò antequam perveniat, desudandum ipsi est assidua sectionum Anatomicarum administratione: quæ ipsa tamen, pro ea voluptate, qua cultores suos privare solet, eo usque, dum optatum perfectionis gradum attigerint, nihil reddit, nisi anxietates ac molestias, tanquam hujus scientiæ comites asseclasque indivicuas.

Quis, quæso, inter tot ac tanta obstacula manum de tabula non movebit, pedemque non referet? quis totis remis velisque adverso
A sem-

semper contendet flumine? cui erit animus ad suscipienda tam ardua provinciae incommoda? ad extorquenda ipsis magistratibus cadavera? ad eos denique precibus exorandos ne quaerenti tristem illam materiam haud grati laboris, commodo tamen hominum suscepti, denegare velint? laboris, inquam, de quo possem merito illud Ciceronis afferere: *omittenda sunt omnes voluptates, relinquenda studia delectationis, ludus, jocus, convivium; sermo est pene familiarium deserendus.*

Ita profecto mirum non est, si ex innumero studiosae juventutis coetu paucissimi Anatomiae se dicant; mirum non est, si ad scientiam, tot incommodis obnoxiam, tot calamitatibus pressam, vel nunquam penitus accedunt, vel ab ea pedem primo in limine retrahunt.

Sunt haec magna tyronibus obstacula; sunt haec, fateor, communia & frequentissima in propagando Anatomiae exercitio impedimenta, sed non sunt haec sola. Recensebo alia, his multo pejora, quae scientiam nostram tantis obfuscant maculis, ut non solum hos, qui jamjam eam auspiciantur, a proposito deterrere, sed etiam illos, qui in ea strenue operam suam collocant, a studio retrahere valeant. Praejudicia volo, quae, antiquis inharentia radicibus, omne, quod subrepunt, solum ita impraegnant erroribus, ut id, sterilitate porro hereditaria, Anatomiam omnino respuat. Quocumque te verteris, perpauca invenies, quibus Anatomiae praestantia & utilitas adeo cordi sit, ut omnia ejus incommoda forti superare velint animo: sunt enim & hic, *multi vocati, pauci electi.* Jam vero paucissimorum horum exempla nequaquam valebunt alacritatem acuere, atque ad studium sui quae aemulationem provocare, si res Anatomica praeter onus suum, quod satis per se grave est, praconceptis insuper obruatur opinionibus, & voce populi diffametur. Stat enim illud inconcussum, semperque stabit: quantum exempla trahunt, tantum praepudicia retrahunt.

Quae cum ita sint, operae pretium erit, in fontes horum praepudiciorum inquirere, atque in ista annua studiorum instauratione, in hoc publico gravissimorum virorum confesso aliquid temporis vindicandae Anatomiae, refutandisque praepudiciis impendere; ac in ipso aditu vestibuloque praelectionum mearum, juventutem medicinae studiosam, quantum in me est, ad labores novi cursus, prompto hilarique animo suscipiendos, exhortari.

Verum quidem est: quod sana, quae nostris diebus per universum fere orbem increbuit philosophia, subtiliori & liberiori quoque Anatomiae studio facem praetulerit, discussitque tenebras illius aevi, ubi facinoris instar erat, cultro attingere mortuum. Videmus jam theatra Anatomica plerisque in Provinciis magno adornari cum progressu; tractari hanc scientiam summo cum emolumento humani generis; celebrari ubique gentium magnos in illa tum praepudiores, tum discipulos: habet & Alma haec nostra Musarum sedes, cur gratuletur sibi jam pridem de utilissimo hoc Reipublicae instituto; attamen ingenue fateor id, quod experientia compertum habeo, plurimos summa cum ignominia, maximeque cum injuria de scientia Anatomiae sentire ac loqui. Tinnunt aures ad opprobria, quibus quotidie Anatomiam passim
con-

❦

condemnari audio, & quamvis parum intersit, dum optima conscientia & superiorum jussu res agimus, plebejorum hominum contumeliis proscindi, & præstantissimam causam contra triviale judicium defendere: habent tamen impii sermones malè feriatorum, nescio quid, quo labem inurere possint majorum institutis. Solet quidem, ut ajunt, ars non habere osorem, nisi ignorantem; contra Anatomiam tamen non a plebecula solum declamatur injuriosius; verum a cordatis etiam viris, quos penes arbitrium est, & vis & norma loquendi.

Objiciunt: adversam esse Anatomiam decentiæ & honestati sua immunditiæ, illuviæ, squallore: periculosam sanitati non tantum illorum, qui ea occupantur, verum etiam sanitati civium publicæ; illicitam & interdictam Divinis legibus, & totam præterea inutilem, & in praxi medica omnino non necessariam. Ita scientiam præstantissimam arguunt indecentiæ, periculi, criminis, inutilitatis.

Sub his quatuor titulis ac nominibus Anatomiam oppugnant, quibus non solum ea, quæ satis per se in hac arte ardua ac molesta sunt, exaggerant; verum etiam illius studii progressum & exercitii propagationem non sine maximo plurimorum detrimento retardant: falsæ enim & præconceptæ illæ sunt opiniones, quas concinnavit vel ignorantia, vel tædium, vel contumelia; quod sequentibus singillatim demonstrare conabor, examinando inprimis, quas de indecentia sive immunditiæ adstruunt, rationes; refutando dein argumenta, seu potius figmenta, de contagio; demum illa, quibus Anatomiam criminis accusant, ultimo autem loco reliqua, quibus eam ipsi medico inutilem esse contendunt. Quantumvis enim persuasum mihi sit, nemini præsentium rationes deesse, quibus Anatomiam adversarios facile convincat: erunt tamen aliqua, quorum usum & vires continuo conflictu me nemo melius didicerit, arma, quæ Anatomiam partes tuentibus meo ex armamentario suppeditare in animum induxi; ut unitis viribus tandem profugetur error, triumphet veritas.

Indecentiam, sive immunditiem primo carpunt loco, ideoque abominandum Anatomiam esse studium, & viro liberaliore indignum, etiam atque etiam prædicant.

His facile quidem largior, quod partim ante jam innui, adornationes Anatomicas ut plurimum non esse ministras voluptatum, nec Anatomicorum theatra cum Thessaliæ locis amœnissimis comparari posse; interim, quid illud sit, quod ab humanitate & morum honestate nos longius abducat, dum humanitati ipsi studemus: ego quidem non video, nec viderunt certe majores & principes, quorum consensu & auctoritate hæc omnia constituta, atque publicæ utilitati ac comodo dicata sunt.

Quis, quæso, immunditiem reprehendet in metallurgo propterea, quod perveffigare terræ viscera nequeat, quin contaminetur materia fodinæ metallicæ? quis in milite, e prælio reduce, offendetur odore pulveris pyrii? quis molitorem arguet albedinis, chemicumve nigritiæ? Aequè turpe ac indecorum esset, si quispiam illorum vellet aut nunquam inquinari, aut nunquam mundari ab ejusmodi inquinamentis, quibus, si fungatur munere suo, non posset non infici. Quod vel ipsi ingenuè fatemur, & hanc veniam petimusque damusque vicissim.

Risumne tenebitis, si quis desideret, ut vel nitescat in fodina metallurgus, pyrium pulverem non redoleat præliator, molitor a farina nigrescat, & a carbone albescat chemicus, idve præstare si nequeant, exulent è societate humana metallurgia, militia, molinæ, chemia, & quæcunque manum inquinant, artes? Aequè ridiculum cenfeo, velle, ut Anatomici vel omnem in dissectionibus suis evitent maculam, vel, si hac in parte obtemperare non potuerint, tota quantotius eliminetur Anatomia.

Est, omnem omnino immunditiem a profectore amandari haud posse: disseccando humanum corpus, avellendo, separando, dividendo partes ejus non potest culter Anatomicus non cruentari: pervestigand, explorando interiora viscera, non potest non humectari manus: immorando sectioni diutius vel ipse profectoris amictus non potest non penetrari eodem aëre, iisdem exhalationibus, quibus impletur atmosphæra; sed quid tandem inde mali? nihil, nisi quod lavare, & depurare, & ventilare multum debeat, qui rebus Anatomicis occupatur, & quod a solo profectore dependeat, nimirum in laboribus suis, id quod decorum est, vel curare, vel negligere. Aquam procreavit Deus, quæ ad abstergendum aërem purum, qui ad ventilandum sufficit. Aqua & aëre uti, qui noluerit, is tantum sua segnitie illa meretur opprobria, quibus perperam Anatomiam afficere contendunt. Afficiatur, per me licet, ignominia, quicumque sponte alit immunditiem, quam nulla ratione neque pati decet, neque excusare. Qui munditiem non curat, ipsum, quod tractat, inquinabit aurum, qui vero studet decentiæ, is & in rebus illis versabitur cum decore, quibus alii non occupantur, nisi cum fastidio; quemadmodum enim castis omnia sunt casta, ita & impuris impura sunt omnia, & sicuti modus est in rebus omnibus, sic & in Anatomia diversa disseccandi methodus valde diversum reddit subjecti aspectum. Contingit enim sæpe, ut, quod sub unius manu oculos vehementer offendit, illud per adorationem alterius, omnium oculos recreet. Ita fatetur Hallerus, sedum Parisiis Anatomia incumbere, a demonstrationibus optimi alioquin Ledranii, per summam, qua res tractabatur, immunditiem, adeo abhorreritum fuisse, ut forsitan scientiæ, in qua ipse tamen serius summo opere eminuit, valedixisset sub Ledranio, nisi Winslowii, ibidem docentis, gratior in secando methodus, Halleri tædium extinxisset.

Simile quid hac in re amphitheatra Anatomica habent cum nosocomiis. Vidimus nosocomia, magnis licet impensis erecta ac provisâ, adeo tamen sordida, ut nemo facile absque indignatione illis appropinquaverit: vidimus etiam nosocomiorum nonnulla, in quibus, sumptibus quidem minoribus, sed cura indefessa, & omni imitatione digna, tanta in omnibus, qua late patent, ædibus observatur mundities, ut, si ægros in lectulis decumbentes, non animadvertas, nitidissimum in palatium te introductum fuisse credas. Ita quoque, si aliquando theatra Anatomica videris aliqua lanienis fere similia, quam mulæis medicis, mox conspicias alia, adeo compta, quæ non solum præparata omnia elegantissime disposita & conservata intuentibus exhibent, verum in quibus ipsa dissectionum exercitatio; tanto excolitur cum decore, ut nemo certe spectatorum afficiatur fastidio.

Hinc patet, quam immerito studium nostrum accusetur indecentiæ. Quod si tamen mollibus hominibus despectui habemur, parum equi-

❦

equidem ab instituto dimovebimur. Stat contra hos abunde vindictatus Anatomiae honos, si advertas, in numero ipsius cultorum esse, semperque fuisse, viros omnibus titulis illustres, generosas immo feminas, quibus, Anatomiam nitida tractantibus manu, decentiam & elegantiam nemo certe abnegabit. Ita multos, quibus Anatomia caro fuit in pretio, tradit historia magnanimos principes, Imperatores Romanos, & heroes: ita complures Aegyptiorum Reges & proceres tantos illius fuisse amatores, refert Plinius Secundus, ut non dedignarentur saepius ipsi cadaverum cruore commaculare manus: ita quoque Alexandrum Magnum non fuisse contentum exploratione naturae animalium sola, sed & partes eorundem seorsim observasse testatur abunde Plutarchus; ut silentio praeteream Consules Romanos, Galeno, Romae Anatomiam exercenti, frequenter assistentes. Sed quid opus est antiquis hujus rei testimoniis? recentius nostra in vicinia fuit exemplum Petri Magni, Russiae Imperatoris, Anatomiam, teste Buchnero, propria manu colentis; neque defunt diebus nostris similes scientiae nostrae fautores, neque defunt & hic loci, ubi persaepe in laboribus nostris gratulamur nobis de praesentia hospitum, quos summa veneratione tota prosequitur Lithuania, & quorum ad exemplum utinam totus Polonus componatur orbis!

Non me quidem latet, esse, qui, aversione quapiam laborantes, rebus Anatomicis interesse, etsi vellent, nullo tamen modo possunt. Neque ego in eo sum, ut rem difficilem obtrudam invitis, quemadmodum enim qualibet in re, ita certe in arte nostra, felix ab animi genio dependet successus, si enim alicubi, vere in Anatomia, valet illud poetae consilium: *procul hinc, procul este profani!* Sed dissimulare id solum hic nequeo, aversionem illam ut plurimum esse vel imaginariam, vel affectatam. Si qui tamen sunt, aut a natura (quoniam nonnullis id asserere placet) ita formati, aut vitio suo ita delicati, an potius effeminati, ut mortui & exenterati hominis aspectum tolerare nequeant: his profecto satius est a limine medicinae recedere illico, quam scalam conscendere, in cujus primo gradu vertigine corripantur.

Quibus momentis indecentiae praedicia refutantur, iisdem refellitur praedicata contagio. Falso id namque Anatomiae imputatur, quod, negligentiae potius & socordiae illorum, ad quos munditiei cura spectat, tribuendum est. Anatomia eousque tantum contagii fontem suppeditare valet, quantum vel subjecta, jamjam contagio afflata, in usum trahuntur, vel quantum subjecta etiam recentia ad corruptionem usque retinentur. Utrumque praeter necessitatem accidit, utrumque ex Anatomiae essentia non est, utrumque facile evitari potest. Quare, si unquam id contagio ansam praebuerit, non Anatomiae, sed illi, qui eam adeo inconsulte administraverit, imputandum est. Abundamus tot subjectis, nullo malignae indolis morbo defunctis, tot subjectis adhuc recentibus, ut opus non sit circa illa occupari, de quibus contagii est suspicio, quaeve longiore mora corrupta sunt. Dependet itaque a prosectoris arbitrio subjecta, quae vel contagio morbi alicujus affecta, vel temporis injuria vitiata esse novit, sectionibus vel admittere, vel respuere, qua in re si erraverit, si ex incauto illorum usu periclitetur, sibi vitio vertat, sibi que culpam imputet.

B

Si ergo

❦

Si ergo in illius, qui proxime Anatomiam exercet, potestate positum est, omne pro lubitu arcere contagium, an non unà securitati etiam publicæ prospectum erit? si enim res Anatomica administratur ita, ut ejus professor nil ab ea timendum habeat; multo minus adhuc timendum erit sanitati civium, a theatro Anatomico longe distantium. Quid, quod illa etiam cadavera, quæ corruptionis signa vel contagii præferunt, urgente necessitate, absque omni periculo usurpari possint, dummodo hujuscemodi sectio cum debitis instituaturs cautelis. Si enim id fiat in loco, a reliqua habitantium communicatione sejuncto; si atmosphaera theatri ventilatione sedula purgetur; si partes, corruptioni subjectæ, rite muniantur remediis antisepticis atque balsamicis; si denique, quidquid crebro usu consumptum jam fuerit, non solum auferatur illico, verum etiam in loco sat remoto & sat profundo terræ mandetur, salvis interim in ipso theatro Anatomico strictissimis munditiei regulis; his inquam, cautelis adhibitis, nihil mali ex Anatomia communicabitur vicinæ, omneque periculum a publico aberit, quod experientia Magistra pridem edocti sumus. Eadem quippe hic militat ratio, quæ pro ossium maceratione, quæ tuto perfici potest, & ubique perficitur absque minimo incolumitatis publicæ ac valetudinis detrimento.

Sunt præter illas, quas nunc per transfennam tantum indicavi cautelas, plures aliæ, quas, usu probatas, tenemus, quasque minutim recensere hujus loci non est: quarum tamen ope, cautus & prudens Anatomix scrutator facillime prospiciet suæ sanitatis integritati. Inter plurima vero, eaque optima remedia, quibus Anatomicus omne contagii periculum avertere certissime valet, instar Specifici contra pestifera quævis antidoti, principem obtinet locum sobrietas. Hæc, quemadmodum integræ valetudini conservandæ, & adversæ restaurandæ, sic Anatomico contagioni avertendæ est præstantissimum, sed utinam non sit etiam rarissimum, remedium. Atque hinc vel eo respectu rursus intercedit maxima analogia inter Anatomiam & nosocomia: quantum enim in horum cura valet sobrietas ad conservandam sanitatem medici, tantum etiam valet in præservanda valetudine professoris. Quam sæpe morbum contrahit clinicus nosocomii, quam sæpe ægrotat Anatomicus, quorum neuter ægrotasset, nisi morbi fomitem lautiore victu conduxisset antea. Vigente morbo, innocentem contagii accusant Anatomiam & nosocomium, alto propria silentio prætereuntes culpam. Pudeat illos intemperantiæ, cujus horrendam imaginem vel in ipsa curatione tot ægrorum continuo præ oculis habent, dumque mortis ipsius vestigia perscrutantur, sanitatis propriæ immemores, non solum ipsi ægritudinis ac mortis pœnas morbo imprudenter contracto, luunt, verum etiam veritatis specie ac fuco, præjudicia arti utilissimæ infensissima alunt, & quod pejus est, proprio exemplo in errore crassissimo confirmant eos, quibus facilius est, dies noctesque luxuriando consumere, quam in lucubrationibus Anatomicis sobria mente vigilare. Viderint illi delicatuli ac timiduli, quod hic non argumenti loco, sed potius corollarii adjiciendum existimavi; viderint illi, qui contagii Anatomiam arguunt, ne quid pestiferi hauriant e cadaveribus mortuorum, non terra obrutorum, sed in sepulcris depositorum, quæ, corrupta, quam facile pestiferis exhalationibus atmosphæram nonnullis in locis inficiunt, quisque non tantum odore, sed ipso etiam respirio sentire potest.

Quod

❦

Quod quantum damni & periculi sanitati hominum adferat, non est hujus loci differere.

Redeamus itaque ad rem propositam, videamusque, ut suam velent mollitiem, ut se partes Religionis tueri, causamque Dei agere simulent. Si ejusmodi simulatores sæpius nobiscum versarentur, procul dubio ex admirabili humani corporis structura, supremum illius opificem cognoscere, ne dicam oculis videre, manuque palpare possent. At quam astute inde se subtrahunt, unde infinitam Creatoris sapientiam, admirandam atque colendam subjicimus! Vicio nobis vertunt, quod istud pulcherrimum animæ domicilium nefaria diruamus manu, & quod lacera demum membra terræ committamus, vel immo partes aliquas surripiamus putredini, quas decuisset reddere matri terræ, & Religioni habere sepulturam. Inde tritum illud de hominibus, homines, ut ajunt, dilaniantibus præjudicium; inde summa animorum ab Anatomia, tanquam a re sacrilega, non stupidorum tantum, sed & nonnullorum eruditorum, abalienatio. Eminet hos inter maximus quondam naturæ scrutator, ipse Linnæus, qui, quantumvis etiam indulserit sectioni brutorum, humanam tamen Anatomem rejecit penitus, subterranea mortuis deberi ratus, qui nobis super terra suis bonis cesserint.

Quantacunque autem sit hujus viri & tot aliorum, qui ante & post eum ita senserunt, auctoritas, id tamen tolerari nequit, ut Religioni tribuatur, quod tædio laboris in ignavis hominibus tribuendum est. Hujus generis enim sunt, quibus sacra est omnis superstitio, quæcunque favet pigritiæ, & cum omne, quod inertiam alit, præjudicium, longe plures ad se trahat sectatores, quam id, quod acuit industriam: ita & illa, quæ Anatomiam vetat, superstitio, semper & ubique placuit, & eo magis quidem, quo major varia temporum vicissitudine credulorum erat ignorantia. Hinc barbara illa medicinæ periodus, ubi cæcutiebat quam diutissime hæc scientia, destituta scilicet Anatomie oculo; hinc illæ lacrimæ, quibus labores suos aspergebant nonnulli, qui, haud impune, primi tentabant disseccare humana corpora; hinc tot facta, tum tristia, tum ridicula, quibus antiqua historiæ medicæ commentaria referta sunt.

Nullam quidem invenies gentium veterum historiam, ubi non aliqua Anatomie dentur vestigia: sed nullam etiam earum omnium, in qua Anatomicorum prima conamina vexata non fuerint variis de sepultura præjudiciis, speciali cujusvis nationis ritui & cogitandi rationi respondentibus. Ita præstigiis metempsychoseos deceptus Indiæ incola, ne animarum transmigrantium domicilia destruat, non solum denatorum hominum, verum etiam brutorum foedissimorum corpora veneratur, adeo, ut cultrum illis absque mortis supplicio, nullus admoveat. Ita severior antiquæ consuetudinis imitatrix Aegyptus, Anatomie omne humanum subripit cadaver, ut condiat sollicitè balsamis, & conservet incorruptum quam diutissime habitaculum illud, in quo animam longe post mortem putat residuam, inertes medico relictura mumias, quæ coætaneis dissectione recente fuissent longe utiliores.

Hac ex gente, omnium fere prima scientiarum & artium matre, nationes posteræ, tanquam de communi fonte una cum scientiis non

potuerunt non haurire simul præjudicia illi propria propriosque mores. Inde Græcis consuetudo comburendi defunctorum cadavera, cineres vero & ossa, igne non consumpta, urnis recondendi quam solertissime. Inde eorum Religio, exuvias in terris peregrinis extintorum reddendi patriæ atque cognatis, tantaque pietas in sepulcra, ut rem crederent violari sanctissimam si tangerentur mortuorum ossa, quæ insuper usui magico destinari solebant. Inde vel ipso durante prælio occisus belli dux, circumfundebatur illico militum cohortibus, quibus cautum erat, ne corpus exanime hostes corripere. Inde supplex & opimis onustus donis Priamus, obtestabatur Achillem, ut sibi redderet cadaver filii. Inde ipsi victoriarum laureis revincti Duces, mortis ferebant pœnas, qui occisorum sepulturam neglexerint.

Quis est, quæso, qui temporibus illis, dum tantæ, de sepultura vigeant superstitiones, Anatomiam auferit, ne dicam exercere, sed vel solum tentare? Romanorum præjudicia adversus Anatomiam videntur mitiora: ejus tamen progressui multum obstabat mos ille antiquus comburendi cadavera, ita ut Anatomiam humanam locum obtineret dissectio brutorum, inde accidit; ut ipsius Galeni temporibus, ad Anatomiam humanam addiscendam tyronum complures Roma Alexandriam iter facere coacti fuerint.

Adeo altas radices fixerat illud, de sepultura, contra Anatomiam præjudicium, ut a Galeni periodo, mille amplius anni, eadem obfuscarentur cœcitate; immo augebatur hæc, insurgente jamjam vi & barbarie Turcarum, qui, Indorum & Aegyptiorum præstigia adoptantes, eademque animarum de corporibus in corpora peregrinantium spe freti, intacta cadavera retinebant sanctissime. Plures aliæ nationes barbaræ, quæ incursionibus, in Græciam & Italiam continuis, cum celeberrimas devastarent urbes, scientiarum amandarum loco nil substituebant, præter errores & præjudicia, prioribus longe pejora. Atque hæc est tristis fatorum historia, quibus Anatomia succubuit, varia superstitionum de sepulcris vicissitudine. Quid mirum, si pro impuris haberentur, & infamiae notam subierint, qui cadaveribus appropinquabant? Multum sane opportunum erat temporis, donec auderet quispiam contra torrentem niti. Vix tandem decimo quarto post Christum natum sæculo, cadavera humana tria, non sine communi omnium horrore incidebat publice Milani Mundinus, anno scilicet 1306. Septuaginta porro annis opus habuit salubre illud Italiae exemplum ad extirpanda præjudicia Galliae, ubi demum anno 1376. prima humani cadaveris instituebatur dissectio Monspeli; toto sæculo serius, anno nimirum 1494. Parisiis, & nonnisi sæculo decimo sexto, per reliquas tandem Europæ Provincias.

Quis inde non videt, quantum hæreditaria hæc de non violanda sepultura opinio, in illa ipsa tempora propagata fuerit, in quibus tamen illustrato jam per lumen veræ fidei universo orbe, nulla prorsus lex obstabat humanæ Anatomiam adversa. Sed tantum valuit consuetudo & antiqua præjudicii vis, ut, cum post Imperatoris Caroli quinti tempora superiorum jussu jam liceret Anatomiam exercere tuto ac libere, cœca tamen plebecula reniteretur undique, immo Anatomicos illius ævi aliquos, præjudicio suo immolaverit furor populi: in cujus rei testimonium, e plurium exemplorum numero, solum Vesalium,

❦

salii, magni illius inter Anatomicos principis, fatum commemorabi-
mus. Annus nimirum agebatur 1556. quo Carolus Quintus, Roma-
norum Imperator, Academiæ Salamanticæ Theologis proposuerat
quæstionem, utrum juxta strictam Catholicæ Religionis doctrinam ca-
davera humana disseccare liceret? ad quam doctissimi illi & celeberrimi
Hispaniæ Theologi reposuerunt: *Anatomiam humanam esse uti-
lem humanæ societati, neque Divinis literis unquam interdictam,
adeoque sine ulla controversia licitam.* Vix tamen ab illo tempore
octo effluxere anni, cum in ipsa aula Philippi Secundi, Hispaniæ
Regis, Vesalius noster, ob cadaveris cuiuspiam fæminæ Anatomiam, sup-
plicii reus judicatus, vi corripere a Spectatorum multitudine, mor-
tem procul dubio nunquam evasurus, nisi favente Rege singularem
illam obtinisset gratiam, ut supplicii loco exul Hierosolimam pe-
teret, ibi quasi labem perpetrati criminis extincturus, unde redux ere-
mita, & naufragio in insulam Zacynthum projectus, anno 1564. fame in
desertis illius loci misere periit.

Nobis etsi feliciora rediére tempora, quibus sole clarius constat,
Anatomiam ne ulla quidem in Sacris paginis vetitam esse literula; ta-
men, cum mille & sexcentis annis hanc veritatem obscuraverit su-
perstitio, cavendum adhuc est, ne illa caput unquam attollat, artique
nostræ lucem denuo subripiat. Etenim cum ultima tria secula, etsi
in illis Anatomia liberius floruit, radices tamen præjudicii, tot an-
norum millibus nutritas, funditus evellere hucusque haud potuerint,
neceffe adhuc est, ut omnis, quæ de illius integritate hinc inde pas-
sim spargitur suspicio, strenue discutiatur, refellatur, ac extingua-
tur. Consulant, qui hac de re ancipites adhuc hærent, Sacrum Co-
dicem, & victas dabunt manus. Reminiscantur, quam impium sit,
& a Religione alienum, velle angustiis adeo limitibus circumscribere
omnipotentiam & prudentiam Divinam; cujus æterna virtute apoca-
tastalis illa resurrectionis futuræ salva est, etiamsi belluarum viscera
& ferocissimarum bestiarum exta partes humanas coxerint. Hocce
si advertas, stare cum adoranda Dei sapientia: quid monstri alat in
se dissectio mortuorum illa, quæ in salutem humanæ gentis, inque
Creatoris amplificandam gloriam instituitur, quos fidei articulos in-
fringat Anatomicus, quosve optimos mores corrumpat, quid demum
injuriam inferat exanimi corpori, certe non invenies.

Sed quid opus est argumentis? unum exemplum, quod hic ad-
feram, omnes facile obtundet calumnias. Nemo fere est, non di-
cam, orthodoxorum, sed ne heterodoxorum quidem, ad quem fama
Sanctitatis illius celeberrimi ac sapientissimi Præsulis, Francisci Sa-
lesii, non pervenerit. Hic tamen talis ac tantus vir minime vere-
batur, quin potius Religioni sibi ducebat, testamento inscribere ac
legare corpus suum usibus Anatomix, ut eo modo, etiam vita fun-
ctus, adhuc prodesset societati hominum. Quod vitio vertere huic
Sanctissimo ac sapientissimo Præsuli, hoc ipsum non tam vitium fo-
ret, quam scelus nefandum.

Sepulturæ pietas non impedit, quo minus pluribus in locis per-
eant splendidissima magnificorum hominum sepulcra, & monumenta
pretiosissima, in quibus ossa, magna quondam cum celebritate, ma-
gnaque cum pompa recondita fuerant. Non impedit scilicet singu-
laris

— — — — —

laris hæc sepulturæ cura, quo minus eadem hæc summæ æstimationis ossa successu temporis quaquaversum dispersa videas, & mole superiorum funerum extrusa, & expulsa, interim dum altero abhinc passu, in ornatissimo loco, magna optimorum juvenum frequentia, ordinantur ossa, ebore nitidiora, habitu, qui hominem decet, composita, omniumque visu dignissima. Habent, qui in hoc sceletorum mausoleo gloriosam resurrectionem expectant, pauperrimi olim, & infimæ conditionis homines, de quo sibi gratulentur, quod post mortem suam fam honorifice locari meruerint, & quod hodiedum nobis loquantur, postquam sapientissimorum olim virorum ora jam dudum conticuere. Quare illos ego a Religione quàm longissime abesse putaverim, qui cadavera præter Religionem incidi arbitrantur: tantum enim abest, ut nostris in dissectionibus a recto deflectamus, ut iis ipsis potius ad summam Creatoris admirationem extollamur. Ita plausum tulit immortalem Fridericus Hoffmann dissertatione sua, *de Atheo ex Anatomia convincendo*, eoque sensu de humano corpore jam pridem cecinit Poëta. *Exuvia sine voce docent, & mortua frustra monstrant, in minima parte latere Deum.*

Restat, ut de illo adhuc differam præjudicio, quod Anatomiam rebus adnumerat inutilibus, & ad praxin medicam omnino non necessariis.

Antiquissimis jam temporibus hac de re disputabatur inter duas medicorum sectas, Empiricos nimirum & Dogmaticos. Experientiæ soli confidentes Empirici, omnem artem medicam sola ex praxi hauriendam, omne autem ratiocinium procul ab ea amandandum esse jactabant. Hoc ex fonte facilis sequebatur conclusio, inutilem fore Anatomiam, quippe quod partes corporis internæ, quas nosse oporteret, tot casibus sponte sub oculos cadant, ut, quicumque structuræ corporis humani cognoscendæ studeret, hanc observare occasione data posset facillime, & ita rectius adhuc in vivis, quam per Anatomiam in mortuis. Denudabitur aspectui pars quædam interior corporis in milite aliquo per vulnus quod e prælio retulit: pars alia apparebit in alio: nova rursus in peregrinante, qui vel curru prostratus, vel a latrone vulneratus fuerit; alia demum pars in homine sub transitu per plateam improvise læsione affecto. Opportunum erit in his omnibus vivas cognoscere partes, earum figuram & relationem ad invicem, & a summa, ex tot observatis resultante, juxta Empiricorum sententiam, accuratior de structura partium, expectanda esset cognitio, quam a dissectione mortuorum.

Idem cum Empiricis hodie etiam sentiunt, qui Anatomiam vel fastidiunt, medici, vel qui sub titulo inutilitatis, suam hujus artis ignorantiam excusare conantur. Miseret me horum! bellum enim cum hoste ineunt, viarum, quas tenet, latebrarumque, quibus occultatur, prorsus ignari. Aliena in Provincia circumerrant, incerto hallucinantes pede atque tela frustra vibrantes in aërem, interim dum hostis totam late depopulatur Provinciam. Respodebimus illis, quod olim Empiricis respondebant Dogmatici: *non est unius hominis observare omnia*. Sanare corporis humani affectiones, est, statum morbosum partium affectarum transmutare in statum sanum. Quo modo

modo autem statum sanum partibus restituet is, qui partium ipsarum structuram, seu quid naturæ legibus congruat, quidve ab illis aberret, ignorat? Non invenies aliam, nisi Anatomiam viam, qua distinctam de corporis humani partibus ideam consequaris. Hæc sola, intimam corporis fabricam referendo, quid sit incolume, quidve morbosum, luculenter docet, & ex solis observationibus Anatomicis affectuum variorum signa abstrahet practicus, quibus omne suum in pathologia, seu morborum cognitione, superstruat iudicium. Cum vero hocce iudicium, omnem ipsius in agendo dirigat indicationem, a qua felix, aut infelix morbi cura dependet, perversam morbi administrabit curationem qui Anatomiam ignorat; quoniam hac deficiente, falsam sibi de morbo formabit ideam, exinde falsum in agendo iudicium, & perversam curæ methodum. Exempla hac de re tot in promptu sunt, quot dantur humani corporis partes, partiumque functiones. Ut autem reliqua omnia taceam, id unum commemorare hic liceat, quantum sola de sanguinis circulatione theoria, medicinæ praxim illustraverit. Hanc scilicet si Harveus non detexisset per Anatomiam, hancque si hodie medicus ignoraret in praxi, tot morborum ignorabit pathologiam, quot affectus corporis ex mille obstaculis itus atque reditus sanguinis & humorum inde secretorum exoriri possunt.

Concedimus quidem, quod medicus, praxi clinica occupatus, Anatomiam exercere nec possit, nec teneatur; aliud tamen est, Anatomiam exercere, aliud, Anatomiam nosse. Noverit eam, oportet, etiam si non exerceat. Ideo enim, quod Medicus practicus non obligetur flores & herbas colligere, nullatenus sequitur, quod plantarum quibus utitur, vires compertas habere non debeat.

Hinc facile colligere jam licet quam necessaria sit Anatomia ipsi Medico practico: ut denique desinant esse e Medicis, qui rerum ad corporis humani æconomiam spectantium ignari, secundum illud Plinii de sui temporis Medicis effatum; *experimenta per mortes faciunt, & animas negotiantur*. Hinc facile colligere licet, quanto cum detrimento humani generis ægrorum curam arrogant sibi pseudomedici, qui Anatomiam imperiti, medicamentis, ut ita dicam, quasi palpando tentant in corpore, & ægrotantium decem suo immolant Empirismo, donec unum servent casu. Hinc facile colligere licet, angue & cane, quod ajunt, eos esse pejores, a quibus facilius est fuga sibi consulere, quam laqueis agyrtarum non irretiri, qui illectos ac infascinosos suis dolis & promissis ægros, miserandum in modum mactant. Qui, quo sunt pejores, eo frequentiores, juxta illud Poëtæ:

*Fingit se Medicum quisquis: venator, agyrta,
Mercator, Monachus, histrio, raptor, anus,
Miles, crispator, nutrix & pharmacopæus,
Judaus, pastor, carnificisque puer.*

Quare si tantopere necessaria Medico Anatomia est; si porro ejus exercitium contrarium non est sanctitati Religionis, nec pietati sepulturæ, neque salubritati publicæ, neque probis moribus & decen-

tia: agite, quæso, discutiamus caliginem, quæ hinc inde aliquorum menti infederat, ut cæcutire aliquando desinant: expungamus avita illa & perniciofa præjudicia, vindicemus Anatomia integritatem atque dignitatem; dignitatem inquam scientiæ, æque utilis humano generi, ac suavissimæ suis cultoribus. Ne patiamini, quicumque æqua bilance rem ponderare soletis, ab ignorantia vel invidia quidpiam unquam Anatomia detrahi.

Vos vero hujus utilissimæ ac præstantissimæ artis alumni, qui patriæ vultis prodesse, qui mortalium maximis utilitatibus delectamini, qui generis humani vitæ vultis consulere, qui lethales morbos, qui mortem sæpe exultantem in hominum funeribus, ab omni ordine, genere, ætate prohibere vultis: Anatomia, quæ Medicinæ caput est, strenuam date operam, & totius artis medendi Magistros, posthabitis vulgi præjudiciis, tanti facite, quanti facere æquum est, viros de universo hominum genere bene mereri volentes.

His ductoribus petite ardua vestræ Artis Penetralia, neque a proposito desistite, donec votorum potiti, in ipso jam Anatomia limine, illud occinatis cum Heraclito: *ingrediamur, nam & hic Dii sunt immortales.*

ut proscriptis omnibus hypothesibus, id solum Auditoribus suis proponendum suscipiat, quod per accuratas phaenomenorum observationes & experimenta de industria destinatosque in fines capta, certum indubitatumque, atque ad novas eorundem corporum proprietates detegendas, & artefacta perficienda utilius viderit.

Deinde tractabit de Machinis simplicibus, in genere & de quavis earum in specie: uti de *Vectre* ejusque diversis generibus, de *Libra*, de *Statera*, *justa* & *dolota*, de *Trochlea*, de varii generis *Polyspastis* & de ponderibus ope funium sustentandis, de *Axe in peritrochio* & machinis rotatis, de *Plano inclinato*, de *Cuneo*, de *Cochlea* & de machinis, quae ex his simplicibus componuntur, & ad varias artes, ac ad communem usum adhiberi solent: indicando eorum faciliorem mechanismum, naturam, usum, defectus & proprietates, easque experimentis demonstrando. Deinde examinabuntur omnia obstacula, quae machinarum motum impediunt. Postremo sequetur examen potentiarum, seu virium, quae ope machinarum motum producant; ubi indicabitur modus commodior eas adhibendi, & vitia in earum usu corrigenda.

wybirney, czyli Chemiczney między niektórymi tylko ciałami, tudzież o jej prawidłach szczególnego działania; w których własności przekładaniu, nie wchodząc w roztrząsanie żadnych domysłów i pozornych układów, same tylko istotne prawdy na pilnym i dokładnym fenomenow dostrzeganiu, oraz na doświadczeniach umyślnie czynionych ugruntowane, objaśni: a nieprześcigając na tym, iżby one od Uczniów zrozumiane i pojęte były: starać się będzie, iżby każda z nich należycie docieczona i doświadczeniami utwierdzona, do odkrycia innych jeszcze nieznanomych, albo do poprawienia wad niektórych w sposobie użycia pospolitym znajdujących się, albo naostatek do ulepszenia gospodarstwa, rzemiosł i rękodziel przydać się mogła.

Przystąpi potym do traktowania o machinach prostych w ogólności, i o każdej z osobna, mianowicie o *Dragu*, i różnych jego rodzajach, o *Szali* i *Bezmiennie* należytych i zawodnym, o *Krażkach* i różnego rodzaju *Windach*, o ciężarach powrozami podnaszanych, o *Kolowrotach* i *machinach kołowych*, o *Plaszczyźnie pochylonej*, o *Klinie*, o *Szrubie*, i tych wszystkich machinach, które się z tych prostych składają, w pospolitym są używaniu, okazując ich składacniejszy, zamiar, używanie, wady i własności, i one doświadczeniami utwierdzi. Potym examinowane będą wszystkie zawady w używaniu *Machin* zdarzające się. Nareszcie uważane będą siły do obrótu *machin* stosowane, gdzie się okażą najlepsze sposoby onych używania, i wady w ich aplikacyi poprawić się powinny.

Mechanicam excipiet Hydrostatica, sive tractatus de pressione, gravitate, æquilibrio, aliisque proprietatibus fluidorum, ac etiam solidorum fluidis immerforum, præsertim quod attinet eorum gravitatem specificam, ac methodum ejusdem determinandæ. Singulæ fluidorum leges experimentis demonstratæ, amplissimum aperient campum faciendis applicationibus, & deducendis quibusdam corollariis ad utilitatem communem spectantibus.

Sequetur deinde tractatus de machinis in Hydraulica adhiberi solitis, præsertim de molendinis & varii generis anthliis, quarum mechanismus, natura, usus & proprietates explicabuntur & experimentis demonstrabuntur.

Opificibus verò, diebus Dominicis & Festis, ex Elementis Arithmeticæ, Geometriæ & Mechanicæ explanabit ea, quæ & ului eorum quotidiano & captui maxime accommodata judicabit.

FRANCISQUS MILIKONT NARWOYSZ, S. T. D. Mathematicus Regius, Unus è duodecim Sociis Exteris Societatis Italicæ, Canonicus Smolenscensis, Præpositus Sokoldensis, Publicus ac Ordinarius Mathesèos sublimioris Professor; secundùm Prospectum Anno superiori propositum, stans temporibus continuabit: THEORIAM Linearum curvarum, rem magni momenti & ponderis in scientiis Mathematicis; eorumq; gratiâ Auditorum, qui desiderio hujuscè Theoriæ ardentes advenirent, navique eam deferenti atque in alto mari positæ, lese

Po Mechanice nastapi Hydrostatyka, czyli traktat o ciśnieniu, ciężarze, równoważności i innych własnościach rozcieków, uważanych tak względem samych siebie, jakoteż i względem ciał zsiadłych w rozciekach zanurzonych, a zwłaszcza co się tycze właściwego ich ciężaru i sposobu poznawania onego. Prawa rozcieków wszystkie, należycie wyłożone i doświadczeniami utwierdzone, obszernie otworzą pole do czynienia różnych uwag i rozmaitych wniosków do powszechnego użytku stosowanych.

Nastapi potym traktat o machinach Hydraulicznych, a zwłaszcza o rozmaitych młynach, pompach do pędzenia wody w górę, i sikawkach do gaszenia pożarów, których skład, zamiar, używanie i własności przekładane będą i doświadczeniami utwierdzone.

Rzemieślnikom zaś we Dni Święte i Niedzielne początki Arytmetyki, Geometrii i Mechaniki dawać będzie, stosując się do ich kunsztu, potrzeb i pojęcia.

FRANCISZEK MILIKONT NARWOYSZ, S. T. D. Matematyk J. K. Mci, Jeden ze dwónastu Towarzystów Cudzoziemskich, Towarzystwa Włoskiego, Kanonik Smoleński, Proboszcz Sokoldzki, Publiczny i ordynaryjny wyższej Matematyki professor; wedle Prospektu przesztoroznego; w czasiech wyznaczonych, poprowadzi TEORYJĄ Linii krzywych, rzecz wielkiej w umiejętnościach Matematycznych wagi; dla wygodniejszej zaś pomocy tych słuchaczów, którzyby żądzą tej Teoryi pałaiący przybyli, i na okręt onę prowadzący, i na środku prawie morza już będący,

committere velint, ut feliciter cum aliis portum attingant, conducentia eò navigia, principiorum remis instructa suppeditabit, omniumque iam Auditorum gratiâ, vela explicabit.

1°. Tractabit de Numero, natura & positione brachiorum infinitorum, quibus curva æquationis datæ gaudere possit. Atque hoc quidem non sine fructu erit novo Proficientium, dum novum principiorum usum dexterumque apparatus animadvertent: Tyrones verò intimo perfundentur gaudio, dum se ulteriori navigationi aptos sentient.

2°. Stabiliet Divisiones generales Linearum curvarum fundatas in numero, natura & positione brachiorum infinitorum illarummet. Curvas secundi ordinis non plures esse quam tres, Ellipsim nempe, sub qua & circulus comprehenditur, Hyperbolam & Parabolam, ostendet: adhibita constructione locorum Geometricorum. Reducet curvas tertii ordinis ad quatuor classes, quæ subdividuntur in quatuordecim genera, conformiter stabilitis à Newtono in enumeratione linearum tertii ordinis, quam expedire hęc loci fataget. Dantur novem classes curvarum quarti ordinis, & unaquæque subdividitur in diversa genera; sed enumeratio illarum in specie perinde est ac impossibilis. Contineri igitur oportebit, operamque impendere suppeditandis principiis necessariis ad reducendum in suam classem suumque genus omnem curvam datam huius ordinis. Indicabit solum: curvas quinti ordinis undecim habere classes, proponetque regulam generalem de numero Bra-

wstąpić życzyli, aby szczęśliwie z drugiemu u portu požadanego stanęli, prowadzące śródki ku temu zamiarowi opatrzone, nadstarczy, i dla wszystkich razem już Stuchaczów, rozwinie żagle.

1°. Traktować będzie o Liczbie, naturze i położeniu ramion nieskończonych, któremi linia krzywa zrównania danego zaszczycać się może. Nie będzie też to bez nowego pożytku dawniejszych Stuchaczów, którzy nowym i zręcznym przypatrzą się manewrom: dla przybyłych zaś, będzie z ukontentowaniem przenikającym znaleźć się w stanie dalszą żeglugę zabezpieczającym.

2°. Dział uczyni powszechny Linii krzywych, zasadzony na liczbie, naturze i położeniu Ramion nieskończonych. Da widzieć, że trzy tylko są linie krzywe, drugiego porządku, to jest, Ellipsa, pod którą i cyrkul zawiera się, Hyperbola i Parabola: co w krótkich słowach wyswieci konstrukcyą rzeczona, miejsce geometrycznych. Linie krzywe trzeciego porządku na cztery rozłoży klasy, które daley na czternaście dzielą się rodzajów, stosownie do postanowienia Newtona w wyrachowaniu linii trzeciego porządku, które odbydź na tym miejscu postara się. Dziel więc mamy klas linii krzywych w czwartym porządku, a każda klasa dzieli się na różne rodzaje: lecz wyrachowanie onych na gantunki, rzecz ledwo niepodobna: Ztrzyma się więc w granicach, & poda tylko zasady potrzebne, jakim sposobem umieścić linię krzywą daną czwartego porządku w swej właściwej Klasie, & nadto w przyzwoitym rodzaju owej Klasy będzie miał dość namienić, że linie krzywe pię-

chiro-

chiorum Hyperbolicorum & Parabolicorum in quovis ordine curvarum.

2°. Examinetur puncta singularia curvæ. Hæc puncta sunt aut multipla, aut inflexionis. Puncta multipla sunt vel dupla vel tripla, vel quadrupla &c. Puncta inflexionis habent inflexionem simplicem, vel duplicem vel triplicem &c. Inflexiones gradus imparis sunt visibiles, paris invisibiles, neque alia ratione manifestantur, nisi per calculum: eæ vero vocantur serpentationes.

Indicabit rationem cognoscendi, an punctum assignatum datæ curvæ simplicem sit vel multiplex? inque casu posteriori, cujusnam gradus sit multiplicitas? Item querendi, an curva æquationis datæ habeat puncta multipla, quo loci, qualiaque illa sint? Tum notandi conditionesponentes multipla puncta in curva, cujus seu æquatio, seu constructio datur. Indicabit denique quisnam sit numerus punctorum multiplicum, quo curvæ differentium ordinum gaudere possunt, quisque possit esse gradus illorum multiplici-
tatis. Monstrabit, exempli gratiâ, curvas quinti ordinis non posse habere punctum quadruplum, nisi unicum, neque tunc posse habere quodpiam punctum multiplex aliud, illas non posse habere punctum triplex, nisi unicum, posse tamen, præter illud, habere tria puncta dupla: denique illas posse habere ad sex usque puncta dupla, dum nullum aliud habent punctum multiplex.

tego porządku i edenaście ma-
ią klasę, i poda regule gene-
ralną o liczbie ramion Hyperbo-
licznych i Parabolicznych w któ-
rymkolwiek porządku linii krzy-
wych.

3°. Będzie roztrząsał Punkta osobliwsze linii krzywey. Te punkta są albo wielorakie, albo nagięcia. Punkta wielorakie, są podwójne, lub potrójne, lub poczwórne &c. Punkta nagięcia, mają nagięcia proste, lub podwójne, lub potrójne &c. Nagięcia stopnia nieparzystego są widzialne, parzystego niewidzialne, inie okazują się inaczej, i edno przez kalkuł: nazwały się one wężykowania.

Bibl. Jag.

Da poznać, czy punkt oznaczony danej linii krzywey jest prostym i ednym, lub wielorakim? a w poślednim przypadku, jakiego stopnia wielorakość? także dociekać, czy linia krzywa porównania danego, ma punkta wielorakie, na którym miejscu, i jakie one są? nadto postrzegać kondycye determinujące w linii krzywey wielorakie punkta, którey lub porównanie lub konstrukcyja wiadome są; poda naosttek sposoby upewnienia się o liczbie wielorakich punktów, jakową mieć mogą linie krzywe różnych porządków i jaki stopień onychże wielorakości? Pokaże, naprzykład, że linie krzywe piątego porządku, punktu poczwornego mieć nie mogą razem z innemi wielorakimi, prócz iego samego: że oneż nie mogą mieć punktu potrójnego, chyba ieden: lecz prócz niego, nad to mogą mieć trzy punkta podwójne: że one na koniec mogą mieć aż do sześciu punktów podwójnych, w ten czas tylko, gdy żadnego innego wielorakiego nie mają.

4°. Docebit, qua ratione discernantur differentes species punctorum simplorum, aut multiporum, per numerum & positionem tangentium in iisdem punctis. Explicabitur ratio ducendarum Tangentium ad punctum quodvis. Hæc ratio, quæ in fundamentis convenit cum methodis cognitis, præsertim cum illa Fluxionum, demonstrabitur per hanc solam ideam: quod secans curvæ deveniat Tangens, dum duo puncta sectionis junguntur in unico. Problema solutum de Tangentibus sponte ducit ad illud de *maximis & minimis*, opportunum hoc loci. Methodus proponenda convenit pariter cum methodis cognitis; verum annotabit aliqua, quæ etsi non sint absolute nova, non sunt tamen communia. Illa servient discernendis *Maximo & minimo*, distinguendisquæ utrisquæ à punctis multiplis & inflexionis, cum quibus facile confunduntur. Deducet ex hac methodo aliquos usus in determinando curvæ linearum curvarum, subjicietquæ rationem inveniendi puncta inflexionis simplæ, aut multiplæ, quæ potest habere curvæ datæ æquationis.

5°. Singula ordine pandet de curvatura curvarum ad varia illarum puncta. Ejus mensura erit curvatura circuli, quæ cum sit uniformis in toto ambitu unius ejusdemquæ circuli, variaturquæ solo respectu maioris vel minoris circuli: docebit invenire, ad unumquodquæ punctum curvæ datum, circulum ejusdem cum ipsa in illo puncto curvaturæ. Methodus hunc in finem proponenda, quæquæ nihil aliud est, quam corollarium principiorum stabilitorum in præcedentibus, re-

4°. Nauczy rozeznawać różne gatunki punktów prostych i wielorakich, przez liczbę i położenie stycznych w tychże punktach. Sposób prowadzenia stycznych do iakiegokolwiek punktu poda. Ten sposób, który w istocie wypada na znaiome, zwłaszcza ów płynności, okaże się przez tę tylko uwagę, że sieczna linii krzywey staje się oney styczną, gdy dwa punkta przecięcia się łączą się w ieden. Problema rozwiązane o stycznych, zrecznie prowadzi do innego, o największych i najmniejszych, na tym miejscu rozwiązania. Droga podana zgadza się także z wiadomemi, lubo ma nadto niektóre praktyki, które lubo nie są zgola nowe, nie są iednak pospolite. Posłużą one do rozeznania terminów ostatecznych, i onych rozróżnienia od punktów wielorakich i nagięcia, z któremi inaczej łatwo się pomieszać mogą. Ztąd wyprowadzi użytki w poścignieniu biegu linii krzywey, i przyłączy wynalezienie punktów, nagięcia iedynego, lub wielorakiego, które mieć może Linia krzywa danego porównania.

5°. Porządnie wszystko wyłoży o krzywości linii krzywych które-gokolwiek onych punktu. Oney miarą będzie krzywość Cyrkułu: która, ponieważ jest iednokształtną w całym obwodzie tegoż samego Cyrkułu, a odmienia się wedle większości lub mniejszości Cyrkułu: nauczy wynaleźć, u każdego punktu linii krzywey danego, Cyrkuł teyże samey krzywości z nią, u owego punktu. Droga którą w tym zamiarze poda i którą z zasad wyżey położonych wypada, utacni następu-

solvēt

solvēt facile hęc problemata: invenire, ad quę puncta sui curvūs, curva habeat curvaturam datam, curvaturam Infinitam, curvaturam infinitē parvam, maximam suam, aut minimam curvaturam &c? Comparabit inter se curvaturas infinitas, atque etiam curvaturas infinitē parvas: assignabit earum gradus, indicando pro unoquoque puncto, cuius curvatura non est finita, Parabolam ejusdem curvaturę; imò etiam Parabolam, prout primus docuit *Maclaurin*, ejusdem variationis curvaturę unicam & unam ē Parabolis innumeris ejusdem curvaturę; cūm circulus hęc sit inutilis, propterea quod omnis circulus curvaturam habeat finitam. Hęc comparatio ducet ad prospectandam varietatem infinitam punctorum singularium in curvis. Singula eorum evolvere ordineque pandere impossibile ferē est: satis erit enumerare eorum species simplicissimas, easque convenientes curvis primorum ordinum.

6°. Aget igitur de punctis duplis, triplis, quadruplis & quintuplis, quibus curvę primorum ordinum gaudent, ad quas summa prælectionum nostrarum redit.

Ad omnia hęc denique illustranda, maximum numerum exemplorum adducet, non sine calculi etiam aliquo exercitio. Verum ad rem attentior, ne unicuique quidem promittat exemplum, quod non singularis svadeat ratio, nullamque à Tyronibus in regulis afferendis inveniendam esse difficultatem, quę aliquo ejus non illustretur exemplō, promittere non veretur

iące problemata: znaleźć, u których punktów swego biegu, Linia krzywa ma krzywość daną? krzywość nieskończenie wielką, lub małą? największą, lub najmniejszą &c. Będzie porównywał między sobą nieskończenie wielkie, iakoteż nieskończenie małe krzywości; oznaczy onych stopień, ukazując u każdego punktu, którego krzywość nieskończona jest, Parabolę teyże krzywości; owszem, iako pierwszy *Maclaurin* tego nauczył, Parabolę teyże samey odmienności w krzywiznie, iedną i iedną z niezliczonych Parabol teyże krzywości; gdyż tu Cyrkuł staje się nie użytecznym, przeto, iż wszelki Cyrkuł ma krzywość skończoną. To porównanie wyprowadzi na widoki różności nieskończoney punktów osobliwszych w Linjach krzywych. Z osobna one odkrywać wszystkie i porządnie uszykować, rzecz prawie niepodobna: dosyć zatym będzie na wyliczeniu gatunkow najmniey zawitych, & właściwych Linjom krzywym z pomiędzy pierwszych porządkow.

6°. Będzie więc miał rzecz o punktach podwójnych, potrójnych, poczwórnych, i pięciornych, któremi szczytą się Linie krzywe pierwszych porządkow, będące zamiarem Lekcyi naszych.

Końcem wystawienia w iak największym byż może świetle tych wszystkich *A. tykułow* słuchaczom swoim, liczne przywiedzie przykłady, nie bez osobliwszego też pożytku nabycia łatwości i zręczności w kalkule. Lecz pilnując się rzeczy i Ekonomiki, ani iednego w prawdzie nie przywiedzie przykładu, któryby, ważney za sobą nie miał przyczyny; i śmie obiecywać, że Uczniowie

żadney w regułach przywieśdź się
maiących nie znaydą trudności,
któraby iakim nie oświeciła się
przykładem.

THADEUS KUNDZICZ AA. LL.
& Philosophiæ Doctor, Canonicus
Livoniensis, Coad: Præp:
Ecclesiæ Ssmæ Trinit: Mathese-
os applicatæ publicus Profelsor,
diebus Martis, Jovis & Saturni
horis matutinis præleget spa-
tio currentis anni completum
Mechanicæ Tractatum, quem
Præmissis iis, quæ in Prologome-
menis tractantur, quatuor secti-
onibus complectetur.

In quarum prima, de motu
rectilineo, reali, simplici & uni-
formi; de motu composito, ab-
soluto & relativo, de motu re-
ctilineo uniformiter accelerato,
sive de lapsu corporum, & eo-
rum descensu per plana inclina-
ta; singula rigorosè demonstnan-
do, & formulas inde generales,
quæ usui interserviant, eruendo, est
tractaturus.

Alteram sectionem obtinebunt
ea, quæ de conflictu directo &
obliquo corporum habentur, ubi
regulæ pro concursu Corporum
tam perfectè elasticorum, quàm
non elasticorum, quæ in easdem
vel oppositas plagas moventur,
ex certis & indubitatis princi-
piis deductæ, physicis experi-
mentis, & quotidianæ praxi ap-
plicandæ, statuentur.

Tertia deinde sectione de iis,
quæ ad Staticam referuntur, actur-
us, quidquid habetur de æquili-

TADEUSZ KUNDZICZ Nauk wy-
zwolonych i Filozofii Doktor, Ka-
nonik Inflant: Koad: Prob: Ko-
ściola Stey Tróycy, Matematyki
stosowaney Nauczyciel, we Wtor-
ki, Czwartki i Soboty zrana w
przeciągu całego terażniejszego
Roku da zupełną o Mechanice
Naukę, którą, przelożywszy na
początku to, co wstępem jest do
Mechaniki, we czterech zamknie
Podziałach.

W pierwszym z nich, wytłuma-
czy i gruntownemi stwierdzi do-
wodami to wszystko, cokolwiek
należy do ruchu prosto ciągłego,
rzeczywistego, nieskładanego, i
iedno-kształtnego; do ruchu skła-
danego, względnego, i niewzględ-
nego; do ruchu prosto-ciągłego,
iednokształtnie przyspieszonego,
czyli do spadku ciał wolnego i po
płaszczyznach nachylonych &c.
A z tego wszystkiego za pomocą
rachunkow, dowielu użytkow zda-
tne, a w sobie ogulne wyprowadzi
formuły.

W drugim Podziale umieści Na-
ukę, o wzajemnym ciał uderze-
niu się tak prostym, iako ukośnym,
podając ku temu względem sprę-
żystych i nie sprężystych ciał, w te
same, lub w przeciwne strony
zmiierzających, prawidła na pe-
wnych i nie wątpliwych prawdach
zagruntowane, któreby i do fizy-
cznych doświadczeń służyły, i w
codziennym życia obchodzie uży-
tecznemi były,

Trzeci podział będzie o tym co
do Statyki właściwie należy: mia-
nowicie o równoważności ogółem,
brio

brio generatim, & præcipue in machinis: de machinis simplicibus in genere, & de unaquaque in specie, uti de *Veſte*, ejusque diversitate, de *Trochlea* & *Axe in Peritrochio*: de *Plano inclinato*, & de *Ponderibus ope funium ſuſtentatis*; Tum de machinis compositis; de *Cuneo* & *machinis rotatis*, de *Cochlea ſolida, cava* & *inſinita*, atque de varii generis *Polyſpaſtis*, totum id luculenter exponet, & demonſtrabit, ſingularumque machinarum uſum, apparatus, conſtructionem & applicationem indicabit. Deinde de affrictu aliisque obſtaculis & incommodis, quæ in uſu machinarum occurrunt, earumque effectus minuunt, & quænam eorum in calculis habenda ſit ratio, tractabit. Poſtremo de momento, centro gravitatis, & methodo utrumque determinandi, de proprietatibus centri gravitatis, ejusque motu, ac denique de corporibus in & extra lapſus periculum conſtitutis, diſeret,

a oſobliwie w *Machinach*; o *mâchinach* w *powſzechnoſci*, i o *każdey ſzczegulnie*, iako to: o *Dragu* i *iego rozmaitych gatunkach*, o *Klubie* i *Kaſarze* lub *Ergacie*, o *Płaſzczyznie pochyłej*, i o *ciągzarach* przez *powrozy* utrzymywanych. Toż o *machinach ſkładanych*: o *Klinie* i *Machinach kołowrotnych*, o *Szrubach*, *wypukłej*, *wkleſłej* i *bez końca*, także o *różnych rodzajach Polispaſtow*; *wſzystko to ſię dokładnie opiſze* i *wytłumaczy*, oraz *każdey z oſobna Machiny użytek, ſkład i zaſtoſowanie do potrzeb przeloży ſię*. Po tym o *Tarciu*, oraz *innych zaſadach* i *przeſzkodach*, iakie w *użyciu machin zachodzić mogą*, *zmnieyſzając onych ſiłę*, i *iaki na nie wzgląd w wyrachowaniu ſiły mieć należy*, *mówić ſię będzie*. Na koniec o *momencie* i *Centrze ciężkoſci*, oraz o *ſpoſobie obojga determinowania*, o *właſnoſciach tego Centru* i *iego odmianach*, toż o *ciałach do upadku naklonionych*, i *beſpiecznie ſtojących da ſię Nauka*.

Quartam vero & ultimam Sectionem, ea, quæ ad Dynamicam ſpectant, occupabunt; ubi primò de origine, proprietatibus & principiis generalibus motuum, qui ſiunt in lineis curvis, diſquiretur; tum de motu ex vi primitus impreſſa & actione gravitatis oriundo agetur; ſubſequentur deinde ea, quæ de motu rotationis & oscillationis habentur; poſtremo aget de pendulis compositis, deque motu penduli ſimplicis in Cycloide: ubi de geneſi & proprietatibus Cycloidis multa animadvertenda, & uſui applicanda proponentur.

Czwarty zaś i oſtatni podział zabierze *Dynamika*; gdzie na-przód mówić ſię będzie, o *początku, właſnoſciach*, i *powſzechnych regułach ruchu w liniach krzywych*: powtóre, o *ruchu z ſiły pierwotnie wrażoney* i z *działania ciężkoſci pochodzącym*; po trzecie, o *ruchu koło-tocznym* i *kołowym*; na oſtatek: o *wieſzadłach* czyli *Pendulach ſkładanych*, i o *ruchu w Cykloidzie wieſzadła nie ſkładanego*; gdzie o *pierwotnym ſkładzie* i *właſnoſciach Cykloidy* wiele ſię uwag poda, i *ſpoſob zaſtoſowania w potrzebie ukaże*.

ANDREAS STRZECKI S. T. D.
 Collegii Phyci Præſes, Canoni-
 C

ANDRZEY STRZECKI S. T. Do-
 ktor, Collegii Phyci Prezydent,

cus Livoniensis, Regius Astro-
nomus, & Astronomiæ Publicus
Professor: In Lectionibus suis
continuabit assumpta ad expla-
nandum capita, eadem methodo,
quam anno proximè elapso sibi
præscripserat: prius tamen mo-
re sibi recepto succinctum præmit-
tet tractatum Trigonometriæ, atque
Astronomiæ Sphæricæ, quem mox
sequetur doctrina Systematis Sola-
ris motuumque Telluris succin-
ctè enucleanda, cui tanquam ba-
si superstruetur theoria Lunæ Pla-
netarumque primariorum, quam
hoc anno fusius explanandam
suscepit: cursum Lectionum
suarum terminaturus Tractatu
Chronologico, aut de Gnome-
nica.

JOSEPHUS SARTORIS Philosophiæ
& Medicinæ Doctor, Regiæ sci-
entiarum Academiæ Taurinensis
Socius, Publicus & Ordinarius
Chemici & Pharmaciæ Professor,
diebus Lunæ, Mercurii, Veneris
& Saturni, Lectiones Chemici
& Pharmaciæ tradet in publico
Laboratorio.

Examinatis Anno proximè
elapso elementaribus, ita dictis,
substantiis, terris, salibus, bitu-
minibus, ac semet metallis, per-
get hoc Anno Metallorum exa-
men instituere; & aquarum mi-
neralium analysi, finem pertra-
ctioni regni mineralis impo-
net.

Dein gradum faciet ad exa-
men organicarum substantiarum:
ac primò quidem incipiet à vege-
tantibus, utpote quorum fabri-

Kanonik Inflantski, Astronom
J. K. Mci, i Astronomii Publiczny
Professor: Lekcyje swoje dawać
będzie w czasie wyznaczonym;
na których trzymając się tegoż sa-
mego układu, który w roku prze-
szłym sobie przepisał: kontynu-
ować będzie rozpoczęte materye;
wprzód iednak nim do nich przy-
stąpi, da Naukę o Trygonometriji
i Astronomii sferycznej w krótki
Traktat ułożoną, po której wraz
nastąpi systema Słoneczne z Nau-
ką o wielorakich ziemi obrótach,
które w naykrótszy i nayjaśniey-
szy sposób wyłoży, ułatwiając
uczniom swoim pojęcie rzeczy na-
stępujących, jakimi są: teorya
Xiężycy, i obrotu peryodycznego
Planet, które wykladać obszerniey
w tym Roku przedsięwziął, obie-
cując (ieśli czas wystarczy) ro-
czny kurs Lekcyi zakończyć na
traktacie Chronologicznym, lub
też Gnomoniki.

JOZEF SARTORIS Filozofii i Me-
dycyny Doktor, Królewskiey w Tu-
rynie Akademii Towarzysz, Pu-
bliczny Chemii i Farmacyi Pro-
fessor: w każdy Poniedziałek,
Środę, Piątek i Sobotę lekcyje
swoie w Publicznym Laboratori-
um dawać będzie.

Po roztrząśnieniu i wybadaniu
w Roku przeszłym substancji pier-
wiastkowych, ziemnych, solnych,
kleistych i puł-metalicznych, tra-
ktować w tym Roku będzie o me-
tallach, a rzecz o nich całą za-
kończy analizą wód mineralnych.

Postąpi potym do rozbioru or-
ganicznych substancji, poczynając
od ziół i roślin, szczerulnie z
tego względu, że ich struktura
ca,

ca, illâ animalium simplicior est: ordo, quem servabit, sequens erit; Initium sumet ab examine succorum aquosorum, qui communes sunt omnibus vegetantibus: agat deinde de extractivis vegetabilium partibus, de quâ extracto resinosis: disseret postea de salibus essentialibus, de quâ succis illis propriis, qui saccharati vocantur. Gummi & mucilagines examini subjiciet, & partem vegeto-animalem triticeorum seminum. De oleis sermonem habebit unguinosi, concretis & essentialibus: postea de spiritu rectore, de quâ resinis multiplicibus, atque gummi resinosis substantiis; de terris primis, ac deinde de coloratis plantarum faculis agat: quo in loco de illis inter has postremas, quæ tinctoriæ arti interviunt, earumque parandi ratione.

Analysi institutâ vegetantium, ope menstruorum solventium, ad illam progredietur, quæ fit ope ignis immediatè illis appliciti, exempla in medium adducens e diversis vegetantibus sumpta, quorum characteres chemici diversi inter se sunt,

Postquam examinaverit vegetantia, quemadmodum à natura nobis sua sponte exhibentur, mutationes illas considerabit, quas in diversis circumstantiis subeunt, quæque ab ipsorum natura omnino dependent, Fermentationem nimirum, magnum illud naturæ instrumentum, cujus ope destruuntur organica corpora, novam induunt formam, aliaque vitam obtinent. Tres diversas fermentationis species, vel, si mavis, gradus, seorsim examinabit & unicuique producta; sic incipiet à spirituosa, regulas tra-

latwieysza i prostsza jest od zwierzęcy. Porządek, który sobie w tym dziele przepisał, będzie następujący; uwagi pierwsze będą nad sokami wodnistymi, wszystkim roślinom pospolitemi: poślednieysze o częściach przez ekstrakt dobywać się mogących: dalsze o ekstraktach żywicznych, o solach istotnych, i sokach im właściwych, które cukrowatemi zowią. Gummy i słuzy potym, oraz część żywiołu zwierzęca mączastej natury, materią lekcyi będą: oleie także różlicznego gatunku i denominacyi. Spiritus rector zwany, żywice wielorakie, i gummo żywiczne substancye, naprzd ziemne, pośledniey kolorowe roślin soki; Gdzie szczegulniey zastanowi się nad temi, które do farbierskiej sztuki służą, i nad ich preparacyą.

Odbywszy analizę roślin przez menstrua solwujące, postąpi do drugiey, która się dzieie za pomocą ognia, przywodząc dla przykładu doświadczenia czynione na ziołach i roślinach, zgola między sobą różniących się co do charakterow Chemicznych.

Uważywszy żywioły w takim stanie, w jakim je sama natura: zastanowi się nad odmianami temi, którym w różnych podpadają okolicznościach, i które od samey onychże natury zawisły, jaką odmianą jest, Fermentacya, owo dzielne natury narzędzie, za którego pomocą, niszczą się organizowane ciała iedne, i nową postać wdziewają, à drugie życie biorą. W tym mieyscu wykladać będzie trzy różne fermentacyi gatunki, czyli stopnie, i kazdey z osobna twory. Pocznie naprzd od spiritusowey, poda-

dens, quibus ipsa regi debet in præparatione diverforum liquorum spirituosorum, ceu vini, cerevisiæ, &c. spiritum ardentem ex ipsis eliciet, ejusque modum sese habendi cum omnibus mineralis atque vegetabilis regni corporibus expendet; ubi de aquis distillatis, spirituosis, deque tincturis, quæ in officinis Pharmaceuticis ad usus medicos parari solent, disseret: nec silentio præteribit vernices siccativos, uti vocant, qui vini spiritu & resinis quibusdam parantur ad usus Æconomicos. Aliud de in fermentationis spirituosæ productum, *Tartarum* nempe, ad examen revocabit, ejusque multiplices præparationes, tam in medicos, quam in æconomicos usus. Fermentationem acidam postea examinabit, modum quo acetum sese gerit cum corporibus regni mineralis et vegetabilis ac, varias Pharmaceuticas & æconomicas compositiones, quæ ope aceti fiunt, earumque usum. Brevis tandem de putrida fermentatione sermo, vegetabilium substantiarum examini sinem imponet. Ad calcem verò hujus tractatus edocebit modum conficiendi saponem, qui apud artifices in usu est: dein parabit saponem acidum, & *Starkejanum*, qui apud medicos in usu sunt.

Tandem ad compositioris fabricæ in rerum natura corpora, nimirum ad animalia examinanda proficiscetur: & si per tempus licebit, totum Chemiæ cursum ita implebit: sanguinem primo loco analysi subjiciet, ejusque diversas componentes partes, ceu lympham, partem fibrosam, ac rubram: lactis postea examen instituet, dein adipis, salivæ, succi gastrici, bilis, & calculorum

iac regulæ obchodzenia się z nią wrobieńiu różnych likworów spirytusowych, jako to wina, piwa &c. *Spiritus* zapalny z nich wyprawadzi, i o względzie jego, jaki ma ze wszystkiemi ciałami królestwa mineralow i żywiołow, nauczy; Mowiąc o wodach dystylowanych, spirytusowych, i o tynkturach, jakie się w aptekach robić zwykły do potrzeb medykalnych: nieopusci namienić nieco o Lakierach suszących, do których preparacyi spirytus winny i niektóre gummy wchodzą: poczym examinować będzie inny fermentacyi spirytusowej produkt, to jest *Tartarum*, oraz rozmaite jego preparacye tak do ekonomicznego, iako też do medycznego użycia. Poślednie traktować będzie o fermentacyi kwaśney, rozbierając sposob, jakim się ma ocet naprzeciw ciałom Królestwa mineralow i żywiołow, tudzież różne apteczne i ekonomiczne kompozycye, do których się ocet używa, naresztę ich zdatność. Zakończy ten traktat nauką o fermentacyi gniley i podaniem różnych sposobow robienia rozmaitych gatunków mydła: osobliwiey zaś mydła kwaśnego, i *Starkeja*, od medykow używanego.

Naresztę przystąpi do rostrząśnienia ciał zwierzęcych, w składzie swoim zawilszych, i iesli mu czasu stanie, cały kurs chemii w taki skład zakończy: naprzód krew chemicznym sposobem uważy, i wielorakie ją składające części, jako to lymfę, części włókniste i czerwone: dopieróż examinować będzie substancją mleka, toż tłuściości, sluny, soku żółdkowego, żółci i jey kabil-

biliarium, ac demum urinæ. Fluidorum animalium absoluto examine, perget ad illud partium mollium, quo nomine veniunt ligamenta, tendines, membranæ, musculi, cartilagine, ut principia quibus ipsa constant, nudet: ac finem regno animali imponet solidarum partium, idest, ossium examen, e quibus phosphoricum acidum educet, cujus hic indolem disquiret, omnium autem animalium partium usus æconomicos, ac quæ medicis usibus destinantur præparationes, suo loco exponet. Experimentis, tanquam necessario fulcro, quo subducto, scientia tota manca & clauda evadit, prælectiones hucusque memoratæ innitentur.

JOSEPHUS LANGMAJER A. A. L. L. Philosophiæ & Medicinæ Doctor, Pathologiæ, materiæ Medicæ & Praxeos Professor Publicus ordinarius: positus tandem scholæ practicæ fundamentis, quidquid ad hujus introitum aptos, dignosve reddere possit auditores, id omne nunc in breve compendium redacturus est; & quidem, siquidem Pathologiam universam & in hac Semeioticen Physiologicam identidem, & non sine summo Auditorum emolumento pertractaverat: anno hoc scholastico, primò omnium semeioticen Pathologicam in genere specieque explanabit; porro, cum in aperienda per decursum anni scholæ practica, justas ob rationes suo loco atque occasione proponendas, vix alteri quam acuto morbo locus futurus sit: hinc doctrinam febrium systematicam studio semeiotico subnectet, eum in finem, ut sui discipuli ad ægrorum lectos manuducti, causis morbi perquisitis, signis ejusdem præcognitis, symptomatibus ob oculos po-

mieni, na ostatek uryny. Po częściach płynnych zwierzęcych, nastąpią miękkie, jako to: wiązy, ściągacze, plewki, mięskuly, chrząstki, które wszystkie rozbić będzie, dla odkrycia principów, albo pierwiastkowego ich składu. Cały ten o zwierzętach traktat, zamknie roztrząśnieniem mięźszych części, to jest, kości, z których wyprowadzi kwas fosforyczny, i tego naturę wysledzi: oraz wszystkich zwierzęcych części preparacye, ekonomicznym, lub medycznym potrzebom służące, na swoim miejscu wyłoży. Całą naukę swoją wspierać będzie doświadczeniami, na nich ią jako na gruncie jakim fundując.

JOZEF LANGMAJER Filozofii i Medycyny Doktor, Patologii, materii Medyczney, i praktyki publiczny Professor, przybierając się do otworu Szkoły praktyczney w Szpitalu Akademickim, cokolwiek ku przysposobieniu do niej uczniow służyć może, to wszystko w krótkim umieści zebraniu; aże całą Patologią wespół z Semeietyką Fizyologiczną nieraz Uczniom z pożytkiem Ich znacznym przekładał, przeto w tym Roku traktować naprzód będzie o Semeietyce patologiczney; dopieroż przewidząc, że przy wstępie do praktyki w ciągu kursu przypadającej, dla przyczyn które na swoim miejscu otworzy, ledwie można będzie inne umieścić choroby, prócz tych, które ostremi zowią: wraz po Semeietyce, rozpocznie naukę systematyczną o gorączkach, dla tego iedynie, żeby Uczniowie przy Łóżku charych postawieni, nauczywszy się poznania przyczyn, znakow i symptomatow choroby, śmiało o niej sądzić, dociekać natury, i

fitis, de morbo ipso sine hallucinatione; judicare genium cujusque facilius perspicere, & quid in singulis spes metusve sese obtulerit, prævidere ipsi, ac tuto pronuntiare possint. Denique inter tractandum ipso met ægros medendi primùm, tum & medicamentorum ad justas formulas redigendi rationem proponet. Ipsam verò scholam practicam, jam in ordinem semel redactam, & ægrorum cumulatam varietate, singulari, suo tempore, & quæ ad rem collimaverit, Præfatione aperiet.

JOANNES ANDREAS LOBENWEIN, Medicinæ & Chirurgiæ Doctor, Anatomix & Physiologiæ Professor Publicus Ordinarius, anno præsentis novum Anatomix curriculum proponit, omnesque ideo Medicinæ Cultores, quibus hujus scientiæ studium primo ex fonte haurire animus est, ad anatomix principia, tanquam prima & summe necessaria fundamenta artis medicæ auspicienda diebus & horis consuetis perhumaniter invitat.

Tres hoc anno systematis anatomico-physiologici pertractabit partes: Osteologiam, Myologiam, & Neurologiam, quas quidem sic, ut anni tempus id exiget, disponet ita, ut a cursu initio usque ad festum Nativitatis Domini absolvat omnem de ossibus doctrinam. Hyemali tempore, dissectionibus anatomicis quam plurimum favente, occupabitur demonstratione musculorum; post ferias Paschales vero ad finem anni usque, investigabit commercium nervorum & sensuum.

Omnium harum partium demonstrationibus eas, quæ ex ipsa

czego się w niej spodziewać lub obawiać potrzeba, z przewidzenia pewnego stanowić mogli. W samym traktowaniu chorych, nauczać będzie naprzód o sposobie leczenia: dopieroż o Lekarstwach, i onych w formuły uktadaniu: skoro się Szpital Akademicki ureguluje, na ten czas otwierając Szkołę praktyki osobną dysertacyą, umieści w niej, cokolwiek do tey materiy należeć może.

JAN ANDRZEJ LOBENWEIN, Medycyny i Chirurgii Doktor, Anatomij i Fiziologii w Akademij Wileńskiej publiczny i ordynaryjny Professor: Nowy z początkiem Roku szkolnego Anatomii kurs otwierając, wszystkich Medycyny wielbicielow, którzy Naukę o niej z samego źródła czerpać chcą, do rozpoczęcia Anatomiczney Szkoły, w której pierwsze i nayistotniey potrzebne sztuki medycckiey zasady ugruntować dla siebie mogą, wzywa i zaprasza.

Na ten Rok trzy następne części z układu Anatomiczno-Fizyologicznego do traktowania obrat: Osteologią, Myologią, i Neurologią: których rozkład stosując do poro rocznych, starać się będzie, iżby od Oktobra do Bożego narodzenia całą Osteologią, w ciągu zaś zimy, Disekcyom anatomicznym nayprzyjaznieyszey, demonstracye Myologiczne zupełnie zakończył: odłożywszy na letnią porę wybadanie związkow nerwowych ze zmysłami.

W ciągu demonstracyi wszystkich tych części, wypadające z Ich illa-

illarum fabrica & connexionere-
sultant, veritates physiologicas
ubique suis adjunget locis; in
rebus dubiis varias adversariorum
sententias, quatenus usui medi-
co serviant, ingenue expositurus:
eas vero controversias physio-
gicas, partiumve minutias ana-
tomicas, quarum examen curiosi-
tatis plus quam utilitatis refert,
eruditionis gratia per transen-
nam tantum indicabit.

Ut vero singularum, de qui-
bus verba faciet, partium structu-
ra & connexio innotescat quam
clarissime, earum quaslibet in
subjectis, huic usui dissectione
recenter adaptatis, ad oculum de-
monstrabit: ubicunque autem li-
cuerit, iconibus aptissimis si-
mul & elegantissimis, hunc in
finem comparatis, tum supple-
bit, tum illustrabit preparata
anatomica.

Tyronibus ad juvandam rerum
memoriam communicabit singu-
larum doctrinarum compendia, ex
authorum celeberrimorum & pro-
prietarum observationum combina-
tione concinnata, sub finem au-
tem cujusvis capitis rerum an-
te actarum repetitionem exami-
natoriam instituet, ut discentes
æque ac docens de facto eorum
in studiis progressu fiant certio-
res, atque ita illis, qui in rebus
pertractatis sufficienter nondum
versati fuerint, novum fervoris
addatur calcar, illorum autem,
qui per excellentiam profecerint,
eo, quo decet, applausu pate-
fiat industria.

struktury i związku prawidła Fi-
zyologiczne, na swoich miey-
scach przystosuię, gdzieby wpada-
ła wątpliwość, tam rozróznione
Autorow zdania, ile do użytku
Medycyny przydadź się mogą, nay-
otwarcię wyłoży: o innych zaś
Fizyologicznych kontrowersyach,
i tym podobnych Anatomikow
drobnostkach, które więcey do cie-
kawości niż do użytku służą, kró-
tką uczyni wzmiankę, sądząc ie
bydź godnemi ciekawości Człowie-
ka uczonego.

Dla lepszego zaś wrażenia
struktury i związku, wziętych do
Demonstracyi części, każdą z nich
z osobna widocznie prezentować
będzie, już to na subiektach swie-
żych przez dissekcycę preparowa-
nych, już to w obrazach misterną
sztuką sporządzonych, zastępując
tym sposobem anatomiczne pre-
paracye gdzie one ustaią, albo je
odmiennym wyrazow kształtem
ułatwiając.

Dla podpomozienia pamięci
Uczniow, będzie im komuniko-
wał w krótkim zbiorze, stosownie
do traktowanych materyi, obser-
wacye sławnych Autorow ze swo-
iemi skombinowane: a na końcu
każdego traktatu domagać się od
nich będzie powtórzenia w skła-
dzie Examinu tego wszystkiego,
czego się w ciągu lekcyi nauczyli;
iżby tym sposobem tak uczący się
iako i uczący, o ich postępku prze-
konywali się: a iedni co niedość
z dawanych Lekcyi korzystali,
czulą bacznością zachęcali się do
usilności: drudzy zaś, co się po-
stępkiem dystyngwowali, silniey-
szy podniętą chwały do industryi
i nauki brali pochop.

JACOBUS BRIOTET Philosophiæ,
Medicinæ atque Chirurgiæ Do-

JAKUB BRIOTET Filozofi, Medy-
cyny i Chirurgii Doktor, Chirurg
tor:

Autor: Academiae Parisinae Chirurgus emeritus, operationum & Chirurgiae Practicae Professor atque Demonstrator, Publicus Ordinarius in Universitate Vilnensi: initio cursus Chirurgici exponet Theoriam cujuslibet Morbi, adducendo sententias optimorum autorum de ratione mendendi, regulasque observandas in qualibet operatione, seu eas, quae pertinent ad apparatus, seu quae in ipsa operatione teneri debent: seu denique illas, quae referuntur ad operationem consequentia.

wystuzony Akademij Paryzkiej, operacyi i Chirurgii praktyczney Professor i Demonstrator Publiczny ordynaryjny w Akademii Wileńskiej: na wstepie lekcyi Chirurgii Praktyczney, wyłoży Teoryę kaźdey choroby w szczegulności, ukaże sposoby leczenia według zdania naylepszych Autorow i przepisy wyliczy, które trzeba zachowywać we wszystkich operacyach, tak te które należą do przygotowania, iakoteż które ściągają się do sameyże operacyi, na ostatek te, które szczegulne są w obchodzeniu się z chorym po kaźdey odbytey operacyi.

De origine, & progressu Chirurgiae, nec non de variis illius divisionibus, uti in *Synthesim, Dieresim, Exeresim, Prothesim*.

O początku, postępku Chirurgii i iey różnych podziatach, iako to: *Synthesis, Dieresis, Exeresis, Prothesis*.

De Vulneribus generatim, & speciatim, de eorum varietatibus, causis, medicamentis adhibendis, futurisque. De vulneribus imi ventris; de iis quae contingunt cum, aut sine laesione; cum, vel sine exitu partium contentarum. De diversis effusionibus, ut in cavitate pectoris: de signis, causis, effectibus & cura instituentia, de *Empiema & Cancro*.

O Ranach w ogulności, i w szczegulności, o ich różnicy, przyczynach i leczeniu; o szwach, o ranach niższego brzucha, które albo przechodzą, albo też nie przechodzą do środka brzucha; o tych które są z naruszeniem, lub bez naruszenia, z wyjściem, lub bez wyjścia części wewnętrznych: o różnym rozlaniu, iakoto: w pierśsiach, o przyczynach jego, skutkach, leczeniu: o operacyi *Empiema*: o raku.

De *Hydrope* in genere, de *Ascite* particulariter, de *Paracentesi*, quonam in loco operatio institui possit, utrumve semper verriculo triangulari utendum? De *Hydrocele, Varicocele, Sarcocoele, Castratione*, & quali in casu funiculus spermaticus ligari queat.

O Wodney puchlinie w powszechności, o puchlinie wodney brzucha dolnego w szczegulności, o *Paracentesi* w którym mieyscu operacya iey może się czynić, i czy zawsze *Troygrańcem*? o *Hydrocele, Variocoele, Sarcocoele* i kastracyi: w iakim też przypadku mają się zawiązywać naczynia spermaticzne.

De *Herniis*, quid sint? quae nomina fortiantur, quibus ex

O *Rupturach*, co one są? iakie ich szczegulne imiona? które są visce-

visceribus formentur? in quibus locis appareant, quæ earum signa? causæ? effectus, & modus tractandi, de quæ operatione *Bubonoccele* dicta.

De morbis viarum urinæ, de calculo in genere, de calculo renum & vesicæ in specie, de *Catheterismo*, de *Lythotomia*, de variis modis operandi usitatissimis, tam autorum antiquorum, quàm recentium. De *Phymosi*, *Paraphymosi*, earum causis modoquæ tractandi.

De *Fistula ani*. Hic indicabit modum, quo plurimi operatorum utuntur, & eum ad praxim *Chirurgicam* applicant.

De *Vulneribus cranii*, de *repercussione*, *commotione cerebri*, & *effusionibus variis*: idquæ confirmabit *observatione Dni de la Peyronie*; de quæ operatione *Trepani*.

De *Cataracta* & ejus operatione per *depressionem humoris crystallini*. *Frustranea* quidem hæc esse solet, si *lens crystallina* rearsurgat, ideoquæ altera demonstrabitur *methodus per extractionem*, quæ scopum certius adsequitur.

De *Fistula lacrimali*, signisque ejus; *modus unius operationis non est præferendus alteri*. De *polypis nasi*, *mutantibus illius conformationem naturalem*, modisque extrahendi. De *labio leporino*, seu *separatione labiorum*, eoquæ naturali & accidentali, de modo cicatrisandi, opæ

wnętrznosci się formują miejsca, w których się przytrafiają, onych znaki, przyczyny, i leczenia sposobu, o operacyi *Bubonoccele*.

O chorobach kanałów moczowych, o kamieniu w powszechności, o kamieniu w nerkach, i w pęcherzu szczególnie, o kateteryzmie, o operacyi kamienia, o różnych sposobach operowania, które są najczęściej w używaniu u operatorów, tak dawniejszych iako też terazniejszych. O *Phymozie* *Paraphymozie*, ich przyczynach i leczeniu.

O *Fistule* w otworze oddechowym. Tu da poznać różne sposoby, które są w używaniu różnych operatorów, którzy je przyłączają do praktyki *Chirurgicznej*.

O *Ranach czaszki*, o *reperkussyi*, i *wzruszeniu mozgu*, o rozlanii się ropy; tu (przyłączony *obserwacye J. P. de la Peyronie*) i o operacyi *Trepanu*.

O *Katarackie*, i o sposobie operowania iey przez odpychanie *Kryształu*, który nazad odchoząc nieskuteczną operacyą czyni; a przez którego dobytecie operacya skutek swój odbiera.

O *Fistule łzawey* i iey znakach; (a iako sposob iedney operacyi nie powinien być przekładany nad inne) O *Polypach*, które odmieniają naturalny układ nosa, i o sposobie dobytecia onych. O *rozdwójeniu warg*, które bywa naturalne, i przypadkowe, oraz o sposobie zgojenia przez *haft* lub

suturae vel fasciationis, ut casus bandażem, według okoliczności. exposcit.

De *Bronchotomia*. Adhibenda hæc operatio, in suffocatione, proveniente ab Angina, quæ obstat transitui aeris in pulmones.

O *Bronchotomii*. Ta operacya używa się w przypadku uduszenia, pochodzącego z gwałtownego założenia gardła, które przeszkadza przejściu powietrza do płuc.

Operationes quæ instituuntur in extremitatibus, tam superioribus, quam inferioribus, uti sunt: Venæ sectio, *Arteriotomia*, *Aneurisma* verum, à venæ sectione mala ortum, *Species variæ Pannaritiæ*. *Vulnera Sclopetaria*, differentia curæ istorum à cura vulnerum simplicium; *Extractio globorum*, nec non aliorum corporum heterogeneorum. *Gangrena sicca & humida*; *Sphacelus*; variæ amputationum methodi; *Fasciæ* post quamlibet earum applicandæ. *Extirpatio tumorum variorum*, variis in corporis Regionibus supervenientium. *Cauteria*, *Setacea*, cura præparatoria ante insitionem variolarum, & varia ipsius inoculationis methodus.

O chorobach, które się nadarżają w ręku i w nogach, o krwi upuszczeniu, o *Anewryzmie* prawdziwym i przypadkowym, który bywa czasem z przyczyny złego krwi upuszczenia. O rozmaitych gatunkach *zanogticy*. O ranach od broni ognistej, i o różnicy leczenia tych ran, od ran prostych, o wydobyciu kul, i innych takich ciał w ludzkie ciało wpędzonych. O *gangrenie suchej i wilgotnej*. O *Sfacelu*, i rozmaitych sposobach odcinania członków. O bandażach w każdym zdarzeniu właściwie używanych. O wykorzenieniu wielorakich *nabrzmiałości*, które na ciele naszym znajdować się mogą. O *Kauteriach*, i *zawłokach*. O usposobieniu i należytem przygotowaniu przed wszczęciem ospy, nakoniec o rozmaitym sposobie *zaszczepienia*.

Diebus designatis præsidebit lectionibus *Anatomicis & Physiologicis* pro *Chirurgis exteris*, per *Correpetitores Academicos* linguâ vernaculâ dari solitis.

We dni wyznaczone będzie przysydzował lekcjom *Anatomicznym i Fیزیologicznym*, dla *Chirurgow mieyskich* dawać się zwykłym w polskim Jezyku, przez *Korrepetytorow Akademikow*.

NICOLAUS TOMASZEWSKI A. A. L. L. & Philosophiæ Doctor Vice-Professor Matheseos & Secretarius Collegii Physici: Dabit Lectiones elementares *Algebrae Geometriae & Sectionum conicarum* pro iis, qui non satis in illis versati, e scholis inferioribus ad lectiones veniunt Academicas.

MIKOŁAJ TOMASZEWSKI Nauk wyzwolonych i Filozofii Doktor, Vice-prof. Matem. i Sekretarz Coll. Physici: będzie dawał lekcye *Matematyki początkowej* dla tych, którzy niedość w niej ćwiczeni, ze Szkol mnieyszych na lekcye przychodzą *Akademickie*.

Nico-

—————

NICOLAUS REGNIER, Medicinæ & Chirurgiæ Doctor S. R. Majestatis Consiliarius. Academiae Chirurg: Regiæ Parisinæ Correspond: Chirurgiæ theoreticæ & artis obstetriciæ publicus Professor: à mensē Octobri ad Majum, diebus Lunæ Mercurii, & Veneris hora tertia post meridiem, tractabit primo de vulneribus in genere, & in specie: de hemorrhagia tandem; de dolore & tensione nervorum; de contusionibus, fracturis &c.

MIKOŁAJ REGNIER, Medycyny i Chirurgii Doktor, Konsyliarz J. K. Mci, Akademii Królewskiej Chirurgiczney w Paryżu Korrespondent, Teoryczney Chirurgii i sztuki położniczey publiczny Nauczyciel: od początku miesiąca Października do Maia, w Poniedziałek Środę i Piątek, o trzeciej godzinie popołudniu, traktować naprzód będzie o ranach w powszechności i o każdym ich gatunku szczegulnie, z dodatkiem o Hemorrhagii: o bolu, i nateżeniu nerwow, i stłuczeniach, siniżnach, złamaniach i. t. d.

Traktatū de Vulneribus absoluto, transibit ad ulcera, daturus accuratam descriptionem, unā cum methodo maximē usitata, illa tractandi: interserendo observationes & animadversiones ad diversa capita relatas, ex scriptis celeberrimorum authorum excerptas: atque captui auditorum accommodatas.

Posledniey traktować będzie o wrzodach, dając dostateczną o nich znaomość, i sposob nayużywanşy leczenia; przyłączy ścigające się do tego wszystkie uwagi i obserwacye wybrane z pism nayślawniejszych Autorow, i do poięcia Uczniow stosownie wytłumaczyć one, starać się będzie.

Ab Aprili vero inclusive ad ferias autumnales, iisdem diebus & horis, artis obstetriciæ lectionibus vacabit.

Od Kwietnia aż do Wakacyi, tychże dni i o teyże godzinie, sztuki Położniczey nauczać będzie.

POSPECTUS
LECTIONUM

IN COLLEGIO MORALI

Ex Anno 1791. in Annum 1792.

U K Ł A D
L E K C Y I

w KOLLEGIUM MORALNYM

z Roku 1791. na Rok 1792.

THOMAS HUSSARZEWSKI Congr. Mif: Sacrae Theologiae Doctor, Regens Seminarii Diocesani, publicus Historiae Universalis Professor, postquam anno proximè elapsò Historiae Veteris cursum complevit; Anno currente recentioris Historiae Praelectiones inchoabit, in quibus disseret de Exordio, Processu, variisque immutationibus Civilibus ac Politicis Regnorum, quae nunc in Europa florent. Enarrandis Gestis eorumdem Gentium illis potissimum immorabitur, quorum discussio attinget scopum illum, quem sibi, in tractando studio Historiae, in primo lectionum suarum prospectu designavit; atque ut omnia sibi cohaereant, diligenter curabit, ac propterea ordinem potius rerum, quam temporum servabit. Ea demum, de quibus disseret, in certas periodos distribuere, quarum tot absolvet, quot in decursu anni per tempus licebit.

JOSEPHUS CONSTANTINUS BOGUSLAWSKI Sacrae Theologiae Doctor, Praepositus Podbrzezensis, Historiae Ecclesiasticae ac Theologiae Moralis Publicus Professor, diebus in ordine Praelectionum designatis.

Res gestas Ecclesiae quarti saeculi & succedentium, quae ejus incrementa, leges, disciplinam, & mores spectant, adhibita saniori crisi, exponet.

Idem Moralis Theologiae Professor praelectiones de peccatis & Virtutibus, de Officiis diversos vitae status & conditiones spectantibus suis Discipulis tradet.

In utrisque autem his Praelectionibus, animos suorum Discipulorum, praesertim eorum, qui se Religionis com-

TOMASZ HUSSARZEWSKI Cong: Mif: Świętej Teologii, Doktor Regens Seminar: Diecezjalnego publiczny, Historji Uniwersalnej Professor, po dokończoney w Roku przeszłym Historji Starożytnej; Roku tego rozpocznie Historjã, terazniejszy. Mówić zatym na lekcyach swoich będzie o początkach, wzroście, Rewolucyach, dzisiejszych Państw Europejskich. W opowiadaniu Dziejów tych Narodów, owa wybierze, które zmierzać będą do celu tego, który sobie, w dawanju Historji, w pierwszym założył Ukladzie; dla utrzymania w ciągu onychże związku, porządku, bardziej rzeczy niżeli czasów, trzymać się będzie. Wszystko o czym mówić będzie, na Epoki podzieli, których tyle przebieży, ile w przeciągu Roku czasu pozwoli. Lekcyę dawać będzie w Poniedziałki, Szrody, i Piątki.

JÓZEF KONSTANTY BOGUSLAWSKI S. Teologii Doktor, Proboszcz Podbrzeński, Historji Kościelnej i Teologii Moralnej Publiczny Professor dni wyznaczonych w porządku Lekcyi.

Dzieje Kościoła Wieku czwartego i następujących, ściągające się do jego wzrostu, praw, karności i obyczajów za przewodnictwem rozsądnej krytyki przełoży.

Tenże Professor Lekcyę Moralnej Teologii o przestępstwach i cnotach, o powinnościach do rozmaitych stanów ściągających się Uczniom swoim dawać będzie.

W obydwóch zaś tych Lekcyach uformowanie rozumu i serca w swych Uczniach zwłaszcza tych, którzy się do pomodo

modo consecrare parant, informare ad virtutem, eosque in recte sentiendo confirmare, pro sui laboris scopo eligit.

HIERONYMUS STROYNOWSKI S. Theol. ac Juris utriusque Doctor, Canonicus Cathedr. Kijoviensis, Academiae Scientiarum Florentinae Socius, Praefectus Candidatorum Status Academici, Publicus in Universitate Professor Juris Naturae ac Gentium: lectiones suas instituet horis matutinis, diebus Martis, Jovis & Saturni. Cumque elapso anno scholari, biennalem Scientiae cursum absolverit; hoc ineunte anno, cursum inchoaturus Jus Naturae proprie dictam ac Jus Politicum explanabit, eodem materiarum ordine, quem videre est in opusculo, cui titulus *Scientia Juris &c.*, ab eodem Professore ad usum Auditorum ac Discipulorum, edito.

CORNELIUS POCOŁOJEWSKI Philosophiae, & SS. Canonum Doctor, eorumdemque, nec non Processus Fori Ecclesiastici Publicus Professor, diebus, & horis in Ordine Lectionum praefinitis, hoc anno Scholastico Cursum suum ab initio reassumet: in quo enucleatis notionibus, quas principio hujusmodi scientiae praemitti usavenit, enarratisque historica recensione Collectionibus Sacrarum Regularum juxta eam normam, qua Jus Ecclesiasticum dispesci solet in Jus Antiquum, Jus recentius, & in Jus novissimum, per continuatam seriem mox indicabit fontes genuinos, unde Jus Ecclesiasticum auctoritatem summam sine contradictione mutuatur, veluti constans idem Jus partim Divinis, partim humanis Legibus, quae posteriores ad suas partes referuntur, nimirum vel ad Decreta summorum Pontificum, vel Canones Conciliorum, audeant ad scripta, atque sententias SS. Patrum: superaddito una munimine Juris etiam non scripti, quod traditione, & consuetudine comprehenditur, quodque cum aliis recensitis rectissime inter Leges sacras ab Orthodoxis retinetur. Et cum Jus Canonicum eodem modo, quo Civile pertinet ad Personas, Res, & Judicia: ideo a Personis initium ducet, quas hac priori Parte, exposita in Clericos, & Laicos divisione, diligenter examinabit, & praecipue tractabit de Clericis, utpote de quibus Corpus, ut ajunt, Juris Canonici singulari ratione differit, &

flug Religii zabierają, i ugruntowanie ich zdań, za cel pracy swojej obiera.

HIERONIM STROYNOWSKI S. Theologii i Obojga Prawa Doktor, Kanonik Katedr. Kijowski, Florenckiej Nauk Akademii Towarzysz, Prefekt Kandydatow Stanu Nauczycielskiego, Publiczny w Szkole Głównej Professor Prawa Natury i Narodów: lekcyje swe dawać będzie rano we Wtorki, Czwartki i Soboty: a ponieważ w przeszłym roku Szkolnym dwuletni kurs Nauki zakończył; przeto w tym roku na nowo kurs zaczynając, Prawo Przyrodzone właściwiej zwane, i Prawo Polityczne tłumaczyć będzie, tym porządkiem, którym są ułożone muterye w Książce pod tytułem Nauka Prawa &c. od tegoż Profссора dla użytku Sluchaczów i Uczniów swoich, wydanej.

KORNELIUSZ POCOŁOJEWSKI Filozofii, i SS. Kanonow, tudzież Processu Sądów Duchownych publiczny Professor, we dni, i godziny w Porządku Lekcyj Akademickich oznaczone, w tym Roku Szkolnym Kurs swóy z początku przedsięwzemie: w którym, podług zwyczajaj, przetożyszy wiadomości należące do tej Nauki, po wyliczeniu Kolekcji Praw Kościelnych stosownie do podziału Kanonow na Prawo dawne, nowe, i naypóźniejszy, razem oznaczy istotne źródła, z których pochodząc toż Prawo nabywa bez zaprzeczenia powagi naywyższej, jako zasadzające się już to na Prawie Boskim, już też na ludzkim: a to ostatnie wypływa częścią z wyroków Papieżów Rzymskich, częścią z Dekretów Koncyliow, częścią na koniec z pism, i zdań Oycow SS. nieoddzielając od tego wszystkiego Prawa niepisanego, które się zatwierdza zwyczajami dawnymi, i tradycjami, i które wespół z wyż namientonemi nayprawiedliwiej pomiędzy Prawa Święte od Prawowiternych jest policzone. I kiedy Prawo Kanoniczne, sposobem jak i Cywilne, ściąga, się do Osob Rzeczy, i Sądow: przeto pocznie od Osob, które w tej pierwszej Części, założyszy podział na Xieży, i Laików, z pilnością rozbiere: szczegulnie zaś będzie mówił o Xieżach, o których Prawa Kościelne nayobszerniej traktują, wyrażając naywięcej ich obowiązki i Urzędy: do których że jest przywiązana dwojaka moc Duchowna składająca dwie Hierarchie, to jest quo-

quorum officia perpetuò designat, atque exprimit. Pro modo autem duplicis Clericorum potestatis, ex qua confurgit duplex Hierarchia vel Ordinis, vel Jurisdictionis, prout nimirum Divina lege constitutum est, ut Ecclesia in Episcopis, Presbyteris, & Ministris semper haberet, qui præstarent tam ea, quæ sunt ordinis, sive sacri ministerii, quam unà perficerent, quæ sunt regiminis, sive jurisdictionis: perget hac Institutionum Parte prosequi utramque status Ecclesiastici potestatem, juxta quam exiget propositam materiem per subjectos ex continua serie Institutionum titulos, videlicet *de Clericis in specie, & primum de Episcopis: de Patriarchis, & Metropolitanis: de Summo Pontifice: de Cardinalibus, & Legatis: de Presbyteris, Diaconis, Subdiaconis, & reliquis ordinibus: de quibus agendo enarrabit utramque potestatem, quæ in ipsis est, Ordinis scilicet, & jurisdictionis: ac dein superaddet ceteros jurisdictionis Ecclesiasticæ gradus eorum, qui sunt in minori post Episcopos constituti dignitate, & tales recensent Tituli: De iis, qui dignitatem habent, & personatum, deque officio Parochi: De Officio Vicarii: de Canonicis, & reliquo Clero. Notissima est divisio Clericorum in Sæculares, & eos, qui Regulari Instituto sunt addicti, hinc, post enumeratos supra relatos Clericos, explanatisque eorum respectivis muneribus, atque officiis, adjiciet deinceps Titulum de Monachis, & Regularibus, investigando eorum originem, privilegia, & jura, professionem item Regulæ, nec non vim professionis, cæteraque his finitima examinando. Discussa duplici ordinis Clericalis potestate, operæ pretium est cognoscere modos, quibus illa ministerii, & jurisdictionis auctoritas viris Ecclesiasticis obvenire consuevit. Unde primò aget de genere potestatis jurisdictionis, & modis ejus acquirendæ, deque ratione rectè adipiscendi Magistratum Ecclesiasticum, seu Beneficium, quod in idem recidit; quo intuitu explicabit Titulos de Electione, prout nimirum hæc sacris Canonibus circumscribitur: de Postulatione: de confirmatione electionis; deinde expendet alterum modum, quem præstat amplum Collationis beneficiorum Ecclesiasticorum munus; postremò inquiret in Institutionem, & quod huic conterminum est, Jus-*

swięcenia, czyli Ordinis, i Juryzdykcyi, jako jest Prawem Boskim postanowiono, aby Kościół miał zawsze w Biskupach, Kapłanach, i Ministrach, którzyby pełnili tak to, co należy do świętey usługi, jako, żeby też razem wymierzali i to, czego wyciągą rząd, czyli Juryzdykcyę: będzie roztrząsać w tey Instytucyi swych części obie te stanu Duchownego władzy, i podług tych dopełni założoną materiyę przez następujące porządkiem Tytuły, to jest: o Xiężach w szczególności, a naprzód o Biskupach; o Patriarchach, i Metropolitanach: o Rzymskim Papieżu: o Kardynałach, i Legatich: o Kapłanach i Dyakonach, Subdyakonach i innych Klerykach, wykładając obie władzy swięcenia, i Zwierzchnictwa; po czym wymieni teyże Juryzdykcyi stopnie owe, które zabierają Duchowni w niższych po Biskupach Godnościach umieszczeni, a tych wyrażą Tytuły: o mających Godność Kościelną, lub Personatum, i Urzędzie Plebana: o Urzędzie, i obowiązkach Wikaryusza: o Kanonikach, i innym Klerze. Znacomity jest podział Duchownych na Xięży Świeckich, i tych, którzy przywiązani zostają do jakiego bądź Zakonu: więc po wyluczonych powyżey stopniach Duchownych, i opisaniu ich obowiązków, przyda potym Tytuł: o Mnichach, i Zakonnikach, okazując ich początki, przywileje, i prawa, tudzież rozbierając Profesyę Reguły, moc ślubow, i obowiązki, z innemi rzeczami do tegoż obiektu przydatnemi. Po roztrząszeniu dwojakiey stanu Duchownego władzy, przyzwolita jest, poznać sposoby, któremi moc takowa służby Ołtarza, i Juryzdykcyi nabývá się: ztąd pierwey zacznie od mocy Juryzdykcyi, przekładając sposoby oney osiągnięcia, i dostąpienia Magistratur, czyli Beneficyow Kościelnych, co jedno znaczy, i na ten koniec będzie tłumaczył Tytuły o Elekcyi podług przepisow Kanonicznych: o Postulacyi, i potwierdzeniu Elekcyi; potym przystąpi do drugiego sposobu, który podaje obszerna Kollacyi Beneficyow Kościelnych władza: następny rozbierze moc Instytucyi, i które z nią jest złączone, prawo podawania na Beneficya, czyli Juspatronatus; co wyłożywszy nie przerywanym porządkiem wyliczy oraz przymioty, których Prawo wyciąga w posiadających Kościelne Urzędy, i Beneficya. Nastąpi zatym nauka, i tłumaczenie sposobow nabycia wla-

■■■■■

patronatus; Quibus recensitis continuo contextu enumerare haud praetermittet requisita, quae sacrae Regulae exigunt in iis, quibus Ecclesiastica officia, & beneficia tribuenda ex recto decernunt. Succedet post haec pertractatio de modis, quibus Clerici consequuntur potestatem ordinis: quo nomine appositè aptabitur hic Titulus de Consecratione, & Ordinatione: post illum autem ordine veniet alter doctrinam extensam praebens de iis, qui promovendi non possunt. Tali ratione in medium prolatis potestatis Clericalis universae munimentis, primum deinceps erit indicare vias, quibus viri Ecclesiastici suis Officiis, atque beneficiis solvi possint; Ordinis enim potestas semper in iis fixa haeret, uti haeret in animo character, qui deleri non potest, licet interdum aliquis hujus potestatis usu prohibeatur. Itaque cum jurisdictionis potestas amittatur vel Clericorum voluntate, vel pœnae causa, differet primò de renunciatione, translatione, & permutatione Beneficiorum, tum ad praconceptam methodum perhibebit naturam depositionis, & degradationis; describet ejus solennitatem, ac crimina, pro quibus degradatio, utpote gravissimum pœnae genus, infligi debet. Omnia vero hac recensione indicata capita evolvet juxta singulas eorum partes, & articulos, pro more generali Orthodoxarum Scholarum: ne scilicet quicquam relictum maneat, quod iuxta explanationem ad pervalgata Catholicæ, & Apostolicæ doctrinae sancta perhibetum, demonstratumque accuratè non sit.

Et hæc quidem sunt, quæ in priori Canoniarum Institutionum Parte comprehenduntur cursu anni scholastici pertractanda; Cæterum, post absoluta nuper præfata, si pro tempore licuerit, hoc eodem intervallo ad secundam etiam materiam Canonicæ Partem gradum lubens faciet, & de Sacramentis pro ratione sui instituti, strictim dissertationem aggredietur, ut tali nimirum pacto commodius altero (DEO sic favente) cursus sui anno Capitula residuarum duarum Partium discuti, & perfectè exigi, atque compleri possint.

dzy wypływający z Święcenia: do czego przydatnie będzie służyć Tytuł o Konsekracyi, i Ordynacyi, a po nim przędzisz z porządku drugi rozwodzący naukę o tych, którzy święceni byź nie mogą. Tym sposobem przelożysz całkowitej władzy Duchowney dowody, stosownie potym wypadnie okazać drogi, jakimi Osoby Duchowne mogą się pozbywać swolch Urzędów, i Beneficyow; moc bowiem przywiązana do święcenia zawsze w ich trwa nieporuszona, jako na duszy trwa Charakter, który zgładzonym byź niemoże, lubo niekiedy który z Xieży może mieć zaprzeczone sobie tej władzy używanie; Gdy przeto moc Stryzadykcyi utraconą być może albo wolą samychże Duchownych, albo przez ukaranie: naprzód opisze renuncyacyą, przeniesienie, czyli translacyą, i zmianę Beneficyow: toż wyprowadzi naturę depozycyi i degradacyi, wzmieni o tej ostatniej domierzeniu, i solennosciach wespol z wyrażeniem występku, za które degradacya, jako kara najwyższa, do pełniona podług Prawa byź powinna. Wszystkie zaś tu oznaczone materje przędzie szczegulnemi onych częściami, i artykułami podług powszechnego zwyczaju Akademii Prawowiernych, aby nic nie pozostało, coby nie było dopełniono, i objaśniono, należytym tłumaczeniem, w zamiarze stałym zachowania zawsze Prawidel Świętey, Katolickiey, i Apostolskiey, Rzymskiey nauki.

Wyrażone tu Rozdziały należą do pierwszej Instytucyi Kanonicznych części, które w tym Szkolnym Roku mają byź wyłożone: wszakże po wzmienionych materjach, w tymże przeciągu (ile tego czas dozwoli) postąpi jeszcze i do drugiej Rzeczy Kanonicznych Części, i powie o Sakramentach, jak do swojego obowiązku jest stosownie: żeby tym sposobem w drugim, da Bóg, tegoż Kursu Roku dwie inne Części wygodniey mogły byź rozwiązane, i zupełnie przyzwoitym materji wyłożeniem dokonane.

DAVID PILCHOWSKI S. Theologiae & SS. Canonum Doctor, Prælati Custos Livoniensis, Præses Collegii Moralis, Publicus Literaturæ Professor diebus & horis destinatis prælectiones suas dabit, quarum initium faciet à brevi allocutione, in qua exponet, quæ potissimum vitanda sunt iis, qui operam suam utiliter, præsertim in studio eloquentiæ, collocare volunt; atque ad hanc artem perdiscendam cohortabitur exemplo Majorum, de quibus eruditissimus ac disertissimus Muretus; *Poloni, inquit, ita literas ac liberales disciplinas amant, ut in eis omne tempus consumant.* (*)

Præmissa dein brevi narratione eorum, quæ non modò jucunda, sed scitu necessaria plerumque existimantur, aditumque ad utramque Eloquentiam cum ligatam, tum solutam patefacere videntur, qualia sunt: ortus, progressus, vicissitudo, affinitas utriusque artis; continuabit ea, quæ anno superiore proposuerat, ita tamen, ut sensim totius artis oratoriæ tractatio canescat, suamque maturitatem assequatur. Qua in re eam rationem methodumque servabit, quam ars ipsa postulat, nimirum, ut primum explanetur ratio probandi, tum delectandi, demum flectendi.

Quare præter Institutiones Quintiliani, libros Ciceronis de Oratore, proponet Auditoribus suis aliorum gravissimorum Scriptorum libros utilissimos & aptissimos ad veram & solidam laudem eloquentiæ comparandam. In eis autem tractandis & explicandis ita versabitur, ut præceptis quidem huius artis imbuantur, minimè verò obruantur; neque ut aliam artem condiscant, nisi eam, quæ naturam imitetur ad eamque quam proximè accedat.

Posteaquam autem Eloquentiæ præcepta cognoverint, eloquentiamque ipsam aut quasi depictam, aut quasi quiescentem intuiti fuerint; ut eandem dein vivam ac spirantem & præclara illa, quæ ex Oratore Ciceronis audierunt, exercentem spectare possint: duas, tresve, si per tempus licuerit, ejusdem Celeberrimi Autoris orationes exhibebit.

DAVID PILCHOWSKI S. Theologiae & SS. Canonum Doctor, Prælati Custos Livoniensis, Præses Collegii Moralis, Publicus Literaturæ Professor diebus & horis destinatis prælectiones suas dabit, quarum initium faciet à brevi allocutione, in qua exponet, quæ potissimum vitanda sunt iis, qui operam suam utiliter, præsertim in studio eloquentiæ, collocare volunt; atque ad hanc artem perdiscendam cohortabitur exemplo Majorum, de quibus eruditissimus ac disertissimus Muretus; *Poloni, inquit, ita literas ac liberales disciplinas amant, ut in eis omne tempus consumant.* (*)

Toż po krótko potym przelożywszy niektóre poprzednicze wiadomości, nie tylko miłe, ale też potrzebne, któreby za wstęp do mowy wolney i wiązanej posłużyć mogły, iako to: o pierwiastkach, wzroście, odmianie i związku oboiey nauki, postąpi daley w tymże samym, co roku przeszłego założył, tak iednak, aby wykład całej nauki Krasomówskiej doszedł swego wzrostu i dojrzałości. W czym tego się toru trzymać będzie, iakiego sama sztuka wyciąga, to jest: przekładając naprzód sposób przekonania, mocą dowodow; upodobania, wdzięcznością i okrasą stylu; nakłonienia woli, żywością afektow.

Dla czego oprócz prawideł Quintiliana i ksiąg Cicerona o Krasomówcy przeloży swym Sluchaczom oraz innych poważnych Pisarzow dzieła wielce pomocne i służące do nabycia gruntowney wymowy. W wykładaniu zaś onych przestrzeżać będzie, iżby prawidłami tey nauki byli napoieni, ale nie zatłumieni; oraz aby nawykli tey się sztuki trzymać, która naśladowie przyrodzenia, lub do onego się iak naybarzciey zbliża.

Gdy się zaś dobrze z przepisami krasomówskimi obeznają, i samey wymowie, niby w obrazie wystawionej i nie iako uspiionej przypatrzą, w tedy iżby oraz czułą i ożywioną i też same z Cicerona przelożone przepisy w skutku okazującą widzieć mogli, wytłumaczają się dwie lub trzy, ile czas dozwoli, tegoż Prześlawnego Autora mowy.

b

(*) Lib: 1. epist: 66. ad Paulum Sacratum.

Ceterum eos Scriptores sive Historicos sive Poetas proponet, ex quorum tractatione maximam ad suos Auditores utilitatem perventuram sperat.

Quod verò rationem eorundem explanandi, nec non exercitationes scriptionesve attinet, eandem (ne decantata ac repetita iterare videatur) tenebit methodum, quam annis superioribus proposuerat.

MICHAEL FRANCISCUS KARPOWICZ S. Theologiae Doctor, Archidiaconus Praelatus Cathedrae Smolensensis, Praepositus Grażylicensis & Prenensis Curatus. Theologiae Dogmaticae & Sacrarum Scripturarum Publicus & Ordinarius Professor, Lectiones Theologiae Dogmaticae diebus ac horis designatis hac methodo ac Materiarum ferie dabit, quae sequitur:

Cum hoc nostro, quod vivimus, saeculo innumerabilium scriptorum, Systematum, ac motuum Publicorum plane secundissimo, variis permutationibus reformationibusque fere cuncta demandari cernimus: tum etiam scientiam Fidei divinae seu Disciplinam Theologicam diversis, iisque perquam finitris opinionum sententias a plurimis exagitari coarguique dolemus. Author *Considerationum super vitam Zamoyscii*, Theologica studia, in Academiis introducta fontem appellat omnis ignorantiae ac literarum lapsus; atque ideo in illum pissimum Anticitem, qui cum ceteris scientiis Theologiae pariter in Academia stabiliendae Zamoyscio autor fuerat, durius animadvertens, omnino studia Theologica ex Academiis extrudi, ac ad Caenobiticæ aedes, vel ad Seminariorum claustra amandanda contentiosius propugnat. Alter vero Author *Considerationum super Considerationes* superius memoratas æque prudenter ac iuste, omnino expostulat, ut nullibi amplius nisi in Publicis Nationis Gymnasiis et Academiis Dogmata Fidei, quibus mores optimi ac tota Regnorum superstruitur felicitas, explicentur doceanturque; firmissimis id argumentis evincens: non posse absque præiudicio ac damno Reipublicæ relegari hæc studia ad Monastica & Seminariorum claustra. Etenim Magistratus Publicus Educationi Gentis totius præpositus æque invigilare debet integritati Doctrinæ cælitus receptæ, ac moribus hinc enascentibus, in

W reszcie owych Pisarzow bądź Historykow bądź Poetow do wykładania przedsięwzięcie, których za naypożyteczniejszych dla swych Stuchaczow osadzi.

Co się zaś wykładania onych sposobu, tudzież pisania i ćwiczenia Krasomowieskiego dotyczy: tu niewyszczególnia, aby też piosnkę ponawiać niezdal się; lecz tegoż toru trzymać się będzie, który sobie lat przeszłych założył.

MICHAŁ FRANCISZEK KARPOWICZ S. T. Doktor Archidiacon Prałat Smoleński, Proboszcz Grażycki i Prenski. Teologii Dogmatycznej i Pisma S. Publiczny w Szkole Gł. W. Xstwa Lit: Professor, w dni i godziny wyznaczone Lekcje swoje dawać będzie, w osnowie i składzie następującym.

1. W wieku Pism Projektów, i Rewolucyi, aż nadto obfitym Nauka Wiary, Teologia różnych też o sobie doświadczona zdań i Decyzji. Autor Uwag nad życiem Zamoyckiego Nauki Teologiczne w Akademii wciągnięte kładzie za źródło upadku nauk w kraju, że wspominając owego cnotliwego Biskupa który w tej mierze Zamoyckiego przekonał, a radząc aby Nauki Wiary do Klauzur tylko Zakonnych, i Seminariorum były odesłane. Autor zaś Uwag nad temi Uwagami, rozsądnie i naygruntowniej naucza, iż Teologia w Publicznych Szkołach uczona być powinna, i bez szkodliwych bardzo dla Rzeczypospolitej Konsekwencyi do zakonów Seminarjarskich i klauzur relegowana być niemoże. Chociaż Nauka Wiary w szerszym w Obywatelstwie ku oświeceniu Rozumu, uformowaniu serca, i uszczęśliwieniu pożytku jest koniecznie potrzebna; dla Osob atoli Duchownych jako Nauczycielów Wiary, szczególniej pod Dozorem Edukacyiney Magistratury i Publiczności dawana ta Nauka być powinna, aby każdy Duchowny będąc oraz Obywatel i Synem Ojczyzny uczył się łączyć obowiązki swego stanu z powinnościami obywatelstwa wiara Boską poświęconemi, a Zwierzchność Krajowa aby dozór miała, przeciw zdaniom i Sentymentom lub od Fanatyzmu zakonnego, lub od Maxym Obywatelstwu w Narodzie własnym sprzeciwiających się, podawać się przez nie oświeconą pobożność, lub fałszywą Teologią mogącym. Jeżeli pierwszy Autor szpekuly głów zagorzałych dla chluby i próżnych dysput w Szkoły wciągnięte na-

viris

viris potissimum Ecclesiastico ministerio consecratis, quibus Corda ac animi Civium instituenda committuntur; ut cuncti ejusdem regionis incolæ & probissimi Christianæ Reipublicæ viri, & optimi Regni cives deveniant, perficianturque. Ita verò hi Ecclesiastici viri, Doctrinæ Fidei ac morum institutioni præponendi, sub custodia ac vigilantia cura Magistratûs Publici, facilius præservabuntur a Doctrinis falsis, superstitiosis, Fanaticis, Gentique liberæ ac nobili incongruis, peregrinis ac periculosis, quibus haud facile in claustris, ac cænobiticis ædibus possit obviari. Si primus author nomine studiorum Theologicorum, speculationes vanas, ac disputationes inutiles intellexerit: optime judicabat præmuniendas esse ab hac labe Academiâ ac Scholas Publicas. At cur ad cænobitica claustra ac Seminaria has Vertiginosorum capitum subtilitates relegandas putabat? Zelus optimi Civis, excusare debet ejus verborum abusum, quod promiscuè sumpsit doctrinam sacrosanctæ Fidei, cum speculationibus inutilium disputationum, quæ nunquam dignæ fuerant; ut Theologiæ nomine appellarentur, quasque Fides Divina, Religio, ac universa Ecclesia ut peregrinas ac toleratas tantummodo recognoscit nœnias. Theologia etenim, teste sancto *Augustino*, ea est scientia, qua Fides saluberrima, quæ ad veram beatitudinem ducit, gignitur, nutritur, defenditur ac roboratur. Secundi itaque authoris mens est justa ac laudibilis, quæ normam ac regulam morum, in Fide ac Religione Christi agnoscens Theologiam nihil aliud nisi puram hujus Fidei doctrinam profitetur.

II. Auspicatissimum sane Genti nostræ præsens est sæculum, quod in omni scientia adeo celebres Patrios Scriptores suppeditet, ut minime necessarii sint nobis exteri. Author anonimus (at celebritate nominis, doctrinæ, munerumque in Republica gestorum gloriâ optime cunctis notus) ille veri nominis amicus populi, Legum, ac optimi ordinis, Author *Epistolarum ad Malachowium Referendarium Regni*, in notis suis, ad propositam a se normam informandæ *Legis Publicæ*, sub articulo secundo, de statu Spirituali; adeo solidè ac profundè de rebus veræ Fidei & Re-

zywał *Teologią*? *Słusznie* chciał od nich mieć uwolnione *Akademię*, ale też *słusznie* i do *Seminariów* i do *Studiów* zakonnych nie powinien był tego zawrótu głowy przesyłać. *Cnotliwa* gorliwość *Obywatelska* tego *Autora*, wymawiać powinna jego zapęd, iż nierozdzielił *Nauki Wiary* i *Religii*, co jest *Teologią* prawdziwą od *Nauk* szpekulow, *Dysput*, *systematów*, i *hypotezów*; w tym co *Partykularni* *Uczni*, obrali za hasło sekt *swych*, a co nie jest istotną *Teologią*, lecz rzeczą próżną i od *Wiary* i od *Religii*, i od *Nauki* powszechney *Kościola* zupełnie ustronną. *Bo* *Teologia* zdaniem *Augustyna S.* jest to ta *Nauka*, przez którą *Wiara* naysbawiennieysza, która jedynie do błogosławieństwa prowadzi, wzrasta, umacnia się, utwierdza, i obronę od błędów, i zapędu ślepoty *Namiętności* znajduje. *Słuszność* więc przy *Autorze* drugim zostająca, *Regulą* ma być, jak *Nauki* *Teologiczne* mają być uważane.

II *Szczęśliwym* zaprawdę ten dla *Narodu* naszego *Wiek* nazwać należy, w którym i w *naywyższych* a *naysbawienniejszych* *Naukach*, *nie* trzeba nam ku oświecenijszukac zagranicznych *Pisarzów* w *Patriotach* *Uczonych* znajdując *naygruntowniejsze* i *naypotrzebniejsze* *Oświecenia*. *Autor* bezimienny (ale z *naywyższą* *Nauką* *ślawą* i *uwiecznieniem* znany *Narodowi*) *Ow* przyjaciel *Rozumu*, *porządku* i *ludzi*, *Autor* *Projektu* *Prawa* *Politycznego* do *Przeświecney* *Deputacyi* *podanego* w *Notach* *swych* pod *Artykułem* drugim o *Stanie* *Duchownym*, tak jasne, *gruntowne* i *doskonale* *prawidła* o *Nauce* *Wia-*
b2 ligi-

ligionis scripserat, ut Lectionibus Publicis digna censeatur materies, earum rerum explicatio. Professor Theologiae undique discipulis suis quaeque utilissima pro more suo conquirens, pleno grati animi sensu, discrimen illic appositum inter Religionem, & fidem, explicabit. Fides primum (inquit Author) si spectetur independentem a revelatione, nihil est aliud, quam inclinatio intellectus, subjicientis se Autoritati, & affirmationi de re aliqua cujuscunque; nam a dictione latina fides, expressio hujusmodi sumitur, ut est illud proverbium: *vide cui fide, non autem a verbo: credo, cum substantivum hinc formetur non fides, sed credulitas. Unde Fides, est actus intellectus convicti autoritate, ac plene confidentis in verba ejus, qui rem affirmat, & Ecclesia in professione Fidei, eum sensum sequitur: Credo firma fide, seu confido summò assensu, autoritati proponentis. Religio autem formatur ex dictione Res, & verbo ligo, aut ligare, hinc exoritur nova expressio Religio, seu specialis obligatio, ad explenda certa officia; ut dicebatur communiter Religio in Patriam, Religio in Parentes &c. Fides igitur est actus Intellectus, Religio autem est actus Cordis, seu voluntatis specialiter alicui ad certa officia obligatae. Tali explicatione terminorum peracta, applicabit Professor sensum hujusmodi Religionis Revelatae, Religionis Divinae, quae complementum & perfectissima continuatio Religionis naturalis dici potest, utpote eam sustinens, legitimans ac perficiens, vestigiis Authoris insistendo pressius docebit: Quod Religio Revelata ut obliget cor ac voluntatem alicujus, ad agnoscenda & amplectenda illius dogmata; primo certum sit, dari veram ac indubitam Revelationem, secundo ut autoritas Revelantis inclinet ac convincat intellectum hominis ad fidem eorum quae revelantur; denique ut Fides haec inclinet Cor ac voluntatem hominis ad amplectenda libenter ea officia, quae ex Fide orta praescribit Religio. Leges itaque Revelatae, cum dogmatibus, etsi ea captum mentis humanae superent, cum omnibus praecipis, quae ad adimplendam legem naturalem, fragilitatem nostram adjuvant, quantum ratio humana iis sese ex animo ac intima convictione submittit; Dogmata fidei, appellantur.*

ry Chrystusowej napisal; iż warto jest prawnie, aby w Publicznych Lekcyach Młodzi Narodowej, to tłumaczonym bywalo. Professor Teologii zewsząd użyteczności Lekcyom upatrujący, z wdzięcznością Nauki tam zawarte, o różnicy między Wiarą Boską i Religią z tej Wiary wynikającą Uczniom swym przekładać będzie. Wiara niestopnię naprzód tych słów do objawienia (mówi) nie innego nie jest tylko skłonienie rozumu pod powagę i upewnienie czyiejkolwiek; bo idąc od słowa łacińskiego Fides znaczy ufność, nie zaś od słowa Credo, wierzę; z kąd pochodzi łatwo-wiernosc credulitas; a z atym wiara fides, jest dzieło rozumu przekonanego za pomocą ufności w przekonywającym; i Kościół w Professyi wiary tak używa: Credo firma fide. Wierzę mocną wiarą czyli gruntownym zaufaniem powadze Nauczającej. Religia zaś jest wyraz z dwóch złożony, idzie od wyrazu Res, rzecz i słowa ligare, wiązać, z czego się tworzy nowy wyraz Religia; przeto ten dwusłowny wyraz bierze znaczenie od obowiązku, któremu się Człowiek poddaje, a gdy obligatio, znaczy obowiązek, nowy a ścisleyszy Obowiązek znaczy Religia; tak łacinnicy ścisleyse ku komukolwiek obowiązki nazwali Religia, Religio in patriam, Religio in Parentes &c. Wiara z atym jest Dziełem Rozumu skłonięnego pod powagę drugiego, a Religia jest Dzieło serca ścisley obowiązanego komukolwiek. Uczyniwszy nad tym rozsądne roztrząśnienie, przystąpi Professor do Religii objawionej, wspierającej i objaśniającej Religia naturalną; i pokaże ślad w ślad z atym nieśmiertelney sławy Autorem idąc, iż aby Religia objawiona czyiejkolwiek obowiązywała serce; trzeba naprzód aby było objawienie, aby powaga objawiającego skłoniła rozum człowieka do Wiary, aby wiara skłoniła serce człowieka do Religii. Prawa więc objawione, z wyrokami poietność nawet naszę przechodzącami, i z prawami do zachowania praw natury utomność naszę wspomagającami, ile się im Rozum ludzki z zaufaniem podaje, Nauką wiary nazwać należy. Przyjęcie zaś obowiązków które ta Nauka objawiona do wierzenia podata, i onych wierne pełnienie, nazywa się Religia. Kto niewierzy Prawom i Nauce objawionej, ten się zowie niewierny, Infidelis. Kto zaś niezachowuje przyjętych obowiązków, które na niego włożyła Nauka objawiona, ten się
Sub.

Submissio autem hominis, iis omnibus officiis, quæ ex doctrina revelata proveniunt, ac fidelis eorum adimpletio, Religio dicitur. Qui respuit credere Legibus ac Doctrinæ Revelatæ, Infidelis nuncupatur. Qui autem contemnit adimplere præcepta, quibus se subdidit, quæque ei doctrina Revelata imponit, Irreligiosus est.

III. Si Univerſa, quæ legimus in notis doctissimi & verè in hoc genere doctrinæ, quam Patrio idioma scripserat, primi ac originalis Authoris exprimi in hocce Lectionum Theologicarum Prospectu possint; honori Professor duceret, ac Publico rem certe præstaret gratissimam. Textum hæc asserta dabant, cui commentarii loco Lectiones publicæ inservient. Atque si Petrus Lombardus, illè Scholasticæ Theologiæ sæculo duodecimo Prens, Magister Sententiarum nuncupatus, jure merito doctissimos ac sanctissimos quoque Viros commentatores habuerat; noster Author Anonymus, qui doctrinam Fidei Divinæ, primum ac principale Legislationis in renascenti ad prosperitatem Patria, posuit fundamentum: certè dignus censendus est, cujus effata, ac scripta Catechismi loco unâ cum elementis Fidei, in universa gente doceantur. Illic sapienter est dictum: quod Fides ac Religio Christi nequeant aliter doceri, nisi scientiarum lumen & morum optima probitas, comitetur eos, qui Doctrinam hujusmodi propagare satagunt; quodque ignorantia ruditas, ac vita scandalis, libidinibusque infamis, summi sint hostes Divinæ Fidei. Quod æque horrendi effectus sint in ruinam Regnorum, cum cæca Fanaticismi superstitio crudelibus cuncta flammis ferroque permisceat; quam cum effrænata Irreligio, perditissimis moribus aucta, deletis omnibus quæ sancta ac religiola fuerant, & Thronum Regum, & Altare divinum & Universi Populi securitatem ac vitam sanguine, necibusque facit repleri. Quod ignorans ac insipiens vix homo esse incipit, corruptus autem moribus; homo esse desinit: uterque vel levissimo tactus incommodo in rabiem agitur, ferarumque more ac bestiarum ferocitatem, sanguini inhiat, ut diram satiet rabiem; hinc cum pares sint effectus, quos ignorantia in Fanaticis, ac corruptio morum in effrænata libidinis

zowie bez Religii, Irreligiosus.

III. Gdyby całe noty, oświeconego, i Originalnego prawdziwie w Oyczytym Języku Autora, położone tu w Prospekcie bydź mogły: za chlubę miałby Professor, a za prezent miły przyjęłaby pewnie oświecona powszechność. Będą te nauki Textem, a Lekcyje Teologiczne użyteczną będą ich komentacya. A jeżeli ów Magister Sententiarum Ociec prawie Teologii Szkolney w wieku dwunastym Piotr Lombard nayzacniejszych Mężów słusznie miał swemi komentatorami i tłumaczami: Autor Projektu Prawa Politycznego, czyli układu rządu Rzeczplitey, prawy wieku tego w Narodzie swym Magister sententiarum większe nieskończenie do tego ma u nas Prawo; aby Maxymy jego, Religia ku Bogu za grunt Prawodawstwa uszczęśliwiającego odrażdżającą się Oyczyznę, zakładającą, z Katechizmem wiary były nauczane w całym Narodzie. Słusznie rzeczono: iż Wiara i Religia Chrześcianańska potrzebuje zawsze wspierać się na oświeceniu ludzi, i dobrym ich a cnotliwym życiu, nieumiejętność zaś i rozpusta są naywiększemi Wiary nieprzyjaciolmi. Słusznie równac należy okropność spustoszenia Narodów; gdy ciemny Fanatyzm przesładuje spokoyność kraju, jak gdy rozwiązłości i rozpusta zepsutych obyczajów; Tron, Oltarz, i całe Królestwo wywraca. Słuszniey i nayrozsądniey rzeczono: iż głupi niezaczyna bydź człowiekiem, a zepsuty bydź nim przestaje, obydwie się nie różnią od bydłat dziedzicznych, potrzeba ich na moment łagodzi, a naymniejszy zapal, czy ogulny, czy szczegulny robi ich dzikiemi i szalonymi w dzikości, a czego dowodzie Fanatyzm przy głupstwie, tego samego dowodzie obyczajów rozwiązłość, przy wytepiionych prawidłach Religii; na iedno zatym wypada, że kiedy nieumiejętności złe obyczaje, równie prawie działają skutki w ludzkim Narodzie; Interesem więc naypotężniejszym jest, oświeconego Prawodawstwa i Rządu, utrzymywać objawioną Boską Naukę dla oświecenia, Rozumowi,

exercitio, contempta regula Fidei ac religionis producat; quantum interest Regnis ac nationibus, ut doctrina Christi revelata ejusque Religio, fundamentum Legum, ac veluti summa basis Legislationis, quæ perennem prosperitatem, & præsentibus & posteris adferat, omnino ac primariò ponatur. Hæc enim sola Fides ac Religio, intellectum convincendo illuminat, & voluntatem alliciendo in bonis moribus sustinet ac confirmat; illa & custodit ne labantur, & erigit misericorditer cum homines sint lapsi. Hunc unicum Fidei suæ scopum Legislator divinus ad felicitatem gentis humanæ sibi proposuit: In id speciali cura Magistratus Nationum incumbant, est necesse; nisi velint ruinam Regnorum ruinæ morum ac Religionis salutiferæ, succedere.

IV. Qua ratione, quamque impensius Religiosæ opiniones, in Regnorum ac Nationum prosperitatem influunt, jam annò elapso, ex eximio opere Domini Necker, *de l'importance des opinions religieuses*, quæcunque optima sunt discipulis suis proponere & explicare Professor non omisit; Continuabit id alterius, ut dignitas materiæ, & utilitas discipulorum exigat. Quid non moliantur plurimi, ut aliud quam Religionem excogitent & adinveniant efficax virtutis ac moralitatis condignum fundamentum? Perbelle convincit ex natura petitis rationibus ac momentis, quod nec præteritus amor naturalis cujusdam ordinis, nec relationes mutæ inter commune bonum omnium, & particulare bonum uniuscujusque, nec appetitus quasi innatus acquirendæ bonæ existimationis, ac appretiationis alicujus inter concives, ob laudabiles actiones ac adimpletas leges communes, nec respectus Legum solus, nec timor pænæ aut infamiæ, transgressoribus legum inuri solitæ, nec respectus ad opinionem Publicam, nec quidquam horum capax est, esse fundamentum ac motivum Doctrinæ Moralis, quæ corda & animos placidè ac tranquillè constanterque ad felicitatem Societatis humanæ dirigat; Præter solam Religionem Divinam. Illa sola æque gentes universas, ac Personas particulares in debita legibus Magistratibusque obedientia, in ordine Societatis civilis ac Politicæ, in exacta Legum custodia ac

Religiâ dla wprawy w'cnotę, dla skutecznych s'zrodków pilnujących człowieka od upadku i pomagających do powstania, Boski prawodawca podał nam w swey Ewangelii skuteczne do tak ważnego celu prawidła, a każdy Rząd i Narod na dobro swe oświecony, uznat tę ważną potrzebę za najistotniejszy szczęśliwości powszechney s'zrodek.

IV. Już Roku przeszłego, napełniał Lekcyę swę Professor najmocniejszymi dowodami; jak Religia Chrystusowa wpływa potężnie w szczęśliwość doczesną Królestw i Narodów, a co tylko najwyborniejszego napisał Necker w Dziele swym o mocy wpływu Religii w Prawodawstwo i Państw administracyą; de l'importance des opinions Religieuses, to Uczniom przelożyć nieopuścił; aby pokazał w jakim szacunku Nauka Wiary być powinna w Prawodawstwie oświeconym; nieprześcianić dalej kontynuować tey tak miley zdrowemu Rozumowi, i tak użyteczney Nauki; przekładać będzie jako, ani sama miłość przyrodzonego porządku, ani stosunek Interessu powszechnego z interessem osob szczególnych, ani sam wzgląd na użyteczność Praw, i na bojaźń kary, ani moc Opinii publiczney, lub chęć szacunku i ufności zyskania u innych, każdemu wrodzona, niemogą być załadą gruntowną Moralu; prócz samey Religii, która, równie wszystkie Narody, jak wszystkie w szczególności Osoby zdolna jest tylko w zachowaniu Praw, w podległości Rządowi, w porządku społecznosci szczęśliwie i nayspewniey utrzymać. Miłość bliźniego szczerza, litość nad cierpiącą ludzkością skuteczna ratunek nędzy i niedostatku ubogich uprzemy z serca pochodzący, samey to tylko Religii być może owocem. Tey Religii prawidła-równie w sercu ubogiego jak bogatego, w sercu swobodnego jak uciśnionego, w pomyślności, jak w nieszczęśliwych przypadkach, w duszy słabego i prostego rolnika, jak w po-

obser-

observantia, continere est capax. Charitas proximi sincera, misericordia in levamen miserorum effusa, adjutorium in miseriis ac necessitatibus pauperum efficax, hi sunt solius Religionis salutare effectus. Hujus motivi caelestis vim et efficaciam aequae sentit Pauper ac Dives, infirmus ac Potens, in prosperitate, ac in calamitatibus, rudis idiota, ac literatus sapiens, Turba communis Populi ac selectus Philosophorum caetus. Omnibus aequae praecipua est charitas proximi, ac misericordia in subveniendo opem nostram efflagitantibus. Autoritas Legum oneri est iis, qui ad eam statuendam non invitati onera illius ferre coguntur. Sola Religio vel effervescentibus ipsis Passionibus freaum ponit, ne inaequalitas bonorum, conditionum, munerum, talentorum &c turbet ordinem naturalem in Societate, neve tranquillitas Publica ex everfione legum in ruinam Gentis degeneret. Fides Doctrinae Christi, non censetur esse solummodo Myfteriorum incomprehensibilem collectio; Myfteria enim in fide sunt tantum quasi sigillum auctoritatis Divinae, & quasi cetera Unionis omnium fidelium, eadem Dogmata etsi captum superent, sed cum constet ea a DEO esse, humiliter profitentium; sed etiam Fides haec est collectio legum inclinantium ad observantiam legis naturae, ac ordinis naturalis aeterni efficaciter cor & animam hominum; Doctrina Evangelii, est custos conscientiarum vigilantissimus, est gaudium in adversitatibus latissimum, est Regula morum ac vitae saluberrima; tranquillitas conscientiarum cor in DEUM tenerrime gratum ac devotum, solatium miserorum ex corde et amore proveniens, Pax in Domibus, gaudium ac consolatio in Familiis, hi sunt summi fructus Religionis Divinae, quos Fides producit, educatio conservat, Religio fovet, Lex autem humana, non semper eos capax est producere; leges humanae ut reddant homines tranquillos, ad fores ostii eorum comitantur tantummodo, non ultra progredientes; Religio autem ad intima Cordis usque penetrat, ubi efficacia humanarum legum jam desinit; hi sunt felices opinionum Religiosarum influxus, ad reddendas Gentes felices ac tranquillas.

V. Nostris id infeliciter tempo-

teżnego i walecznego Bohatyrą, w umyśle nieoświeconego gminu, jak wyniesionych Naukami Filozosow, zdolna skutkami szczęśliwe czynić ku wzajemney pomocy; wzajemney sobie postudze, i wzajemnemu w czasie potrzeby ratunkowi. Powaga Praw zawsze jest słaba dla tych, którzy ich nie ustanowili, a ulegać im muszą; sama Religia zabiegać skutecznie może zapędem namiętności z nierówności Dóbr burzących się. Sama Religia uspakajac może podległość Rządowi, której porządek natury i Prawa wspóleczności wyciągają. Wiara w Naukę Chrystusa, nie jest to zbiór samych niedościgłych tajemnic; Tajemnice tey, są tylko jak pieczęć, dająca Powagę całemu Ewangeliu Prawu; a jako hasło jedności wszystkich wiernych, jedynymże wyrokom choć rozum ludzki przewyższającym, ale w powadze objawienia pewnym, i niewzruszonym, poddanych. Lecz uważysz bliżej; Ewangelia jest zbiorem Prawideł skłaniających serce do zachowania Praw natury i porządku, raz podając sposoby do łatwiejszego tych adwiecznych praw zachowania, drugi raz broniąc od ich przestępstwa, nakoniec ratując ulomność ludzką gdy one przestąpi. Ewangelia jest sumnieniami najwierniejszym stróżem, jest w uciskach najpewniejszą pociechą, jest obyczajów całej powszechności prawideł najskuteczniejszym. Też Dzielność równie przestępstwa broni, jak i upadłych już aby powstał wspomaga. Czystość i spokojność sumnieniami, szlachetne, a wdzięcznością ku Stworcy swemu przsięte człowieka serce, litość czynna nad nędzą bliźniego, spokojność domowa, Pociecha Familii, są to wielkie skutki wspóleczności ludzkiej, które Wiara natchnęła, Edukacya umocniła, Religia pilnuje, a których prawa ludzkie nakazać nie zawsze są zdolne. Prawa chcąc upewnić człowieka spokojność, stawiają u drzwi Domu jego, nie idąc dalej; a Religia zaczyna dopiero dzieło swoje pilnując serca jego tam, gdzie go prawa rzeczono dopilnować niemogły. I te to są wpływanie Religii w szczęśliwość Rządów i Narodów.

V. Nie był czas jesz ze nigdy podobus

ribus reservatum esse videtur, præ cunctis elapsi sæculi mutationibus; ut temeraria licentiosè dogmatifandi audacia, nomina quæque sanctissima, tantis involvat æquivocationum tenebris, ac explicationibus, quæ moribus, Regnis ac Nationibus certam prænuntiant ruinam, ac irrevocabilem interitum. Stupent Gentes ad corruptos mores, ac funditus everta virtutum & pietatis, omnisque Moralitatis semina; Ubi sacra nomina, *DEI, naturæ, Libertatis naturalis, Providentiæ, Gubernationis Regnorum, Legislationis in gentibus, ordinis naturalis, Fidei, Religionis*, cæteraque ejusmodi, sic æquivocè explicata in libris prætensæ Philosophiæ Magistrorum inveniuntur; ut omnia purum materialismum redolere videantur. Clasticum nunc id naturalis Philosophiæ ubique personat: Systemata Regiminis Regnorum, Systemata novæ Legislationis nationibus, Regulamina officiorum, quæ sint mutua Magistratus inter et Populum; omnia hæc independentè ab omni mentione supremi Numinis, aut ejus, quæ orbem regit Providentiæ, independentè ab omni cujuscunque generis aut nominis Religione, debere omnino fieri; hincque pervulgatum illis, omnem Religionem, quæ vitam futuram & immortalem docet, quæ in cælo spem suam ponit, originem esse omnium Despotismi Tyrannorum, eò certius (inquiunt) cum, Ministri illarum Religionum ut ipsi dominantur opinionibus & animis ipsorummet Regum & Tyrannorum prætendant ipsismet sibi reservatum esse, ut explicent Mysteria; atque sic imponunt Gentibus duram servitutis tyrannicæ conditionem, sortes Nationum suis quasi habendo, a Mysteroso numine, concreditas manibus. Ubi igitur, tanta morum corruptio, licentiosè omnium Cupiditatum, ac passionum, libidinum, quæ relaxans frena, inextinguibile concupiscentiis exardescere facit incentivum. Quanta difficultas, nunc Ministris veræ Christi Religionis ac Doctoribus Divinæ veritatis est, ad exponenda Fidei Dogmata! Sed quanta per Deum! necessitas, ut ea solidè, quæ par est pietate ac eruditione exponant! nunc vel maxime, ubi contumeliæ ac probra ex parte prætensæ Philosophiæ locum tenent argumentorum; ubi cavillationes, ac Satyrici contra fas omne, morsus

bny, gdzieby wyuzdana ze wszelkich prawidel Rozwiązłość, Imiona Cnoty, Wolności, Boga Opatrzności, Prawa Natury, Wiary, Religii, Rządu, władzy Panowania i Porządku w tak ciemnym, i niebezpiecznym tłumaczeniu, a w tak łatwym do porywczey swywoli zapalenia, zepsutemu w obyczajach świata kiedykolwiek podawala; jako są czasy niniejsze, ku zadumieniu zuchwaloscią swych czynów, Rozum ludzki wprowadzające. Układ rządu, i Prawodawstwa, istotnie na samey naturze i Prawach idealnych Człowieka, z wyłączeniem wszelkiej wzmianki o Najwyższej istności świat Tworzącej i stworzony Rządzącej, z wyłączeniem wszelkiej wzmianki Religii ku Bogu, jako źródłu wszytkiego rządu, władzy i powagi na ziemi; odgłos to powszechny jest mniemanego oświecenia i Filozoficznego teraz wieku; a z tąd rozszerzone Nauki, że wszelka Religia do Bóstwa na Niebie odzywająca się, źródłem jest Despotyzmu i tyranii w Narodach, tym gwałtowniey utrzymywanych; im większym Interessem jest sługi nauczycielów Religii, do Nieba odzywających się, aby utrzymując Narody w kайдanach tyranów, sami powagą objawienia, którego nauczają, umocowani, rządzą Krolami i Despotami. W takim wzburzeniu, namietnościami i rozpustą, rozhułkanych umysłów, był że kiedy trudniejszy czar nauczycielom wiary; przekładać w Narodach Chrześciańskich Religii Boskiej wyroki? ale czy byłyz kiedy potrzebniejszy przekonania o tym, jako w czasie tym, gdzie potwarze zastępują miejsce dowodow, gdzie żarty i wyszydzenia trzymają miejsce argumentow, gdzie rozwiązłość, roskosz, rozpusta i swawola, czynią zasadę obyczajney Nauki, na ruinie okrzyknionego o sronnictwo Despotyzmu i tyranii, Chrześcianstwa?

Christi. illi puncto summâ qua poterit
assiduitate immorabitur, quo ostendat,
DEUM quâ Creatorem ac Rectorem
orbis universi Principium esse & fon-
tem omnis potestatis, authoritatis atque
regiminis, cujus depositum disponen-
te id Authore naturæ. in nationibus.
met ipsis est concreditum, ac quasi
obsigillatum, adeo; ut omnis qui aliunde
quàm à gente & Natione aliqua,
velit assumere potestatem regnandi su-
per illammet gentem, DEI & hominum
inimicus censeatur, atque non aliter
possit nisi Tyrannus, nominari. Huic
ex Jure naturæ, ac ex Jure gentium ve-
ritati desumptæ, nunquam fuit contra-
ria sana ac vera Theologia, & Do-
ctrina Christi ejusque Religio: ejus effa-
tum, quod non sit potestas nisi a DEO,
sempiternæ est veritatis; potestas hæc
a DEO ut Authore naturæ in sinu Na-
tionum est reposita; Nationes cum Per-
sonam, aut familiam ad Regimen suum
assumunt, Authoris naturæ votum exe-
quuntur. Ipseque qui universum regit, re-
git corda & animos Nationum, osten-
dens quem eligat, ut regat hanc vel illam
gentem; Et si ipsamet Natio benevole
submittit se regimini hujus Personæ,
quam ad Regnum super se determinat,
certis sub conditionibus, ac mutuis adin-
vicem præscriptis; Religio Christi, ejus-
que Theologia, obligat sub conscientia
singulos in Gentibus, ut ex corde obe-
diant Legibus ac Magistratibus; at Re-
gibus ac Magistratibus, sub æternis præ-
miis, inevitabile interminat judicium, si
unquam obliviscantur, quod salus popu-
li suprema lex sit, ac Nationum tran-
quilla felicitas, bonorum proprietas, vi-
tæ omnium, quæ habent securitas,
quod sit summa Regum ac Magistratum
erga Gentem suam obligatio. Religio
Christi ex se, est solummodo in regi-
men cordis, in regulam morum, & in
sanctificationem animarum, ut per bo-
na opera vitæ præsentis, mereantur
præmia vitæ æternæ. Unde qualicun-
que formâ Gentes regantur, Religio
Christi, cor & animam unice dirigens,
novit optime omni regimini se con-
formare, nunquam autem favere po-
test Despotis aut tyrannis; cum om-
nes æquales coram DEO profitens
amorem proximi, inter primarias suas
leges, ac subveniendi miseris obligatio-
nem inter specialia officia sua confite-
tur; cumque verba Divi Pauli consi-

stanowi się nad tym, aby w jak najwięk-
szym świetle pokazać, jako jestestwo Bo-
ga Twórcy i Rządcy świata, źródłem i
początkiem będąc wszelkiej władzy i rządu
na ziemi, nie obala tego Prawa Natury
współczesności, iż Najwyższa moc i wo-
la, czyli najwyższa udziałność, istotnie
jest w Narodzie; a to jest ustawa samego
Stwórcy, i przeto ta władza pochodzi od
Boga, którą wyraźnie sam Narod udziela.
Tym maxymom nigdy przeciwną nieby-
ła zdrowa Teologia, czyli czysta Chry-
stusowa Nauka: Najświętsza moc i wła-
dza pochodzi od Boga. Bóg złożył ją
w Ręku samych Narodów. Wszelki co
przywłaszcza sobie jaką moc i władzę, a ó-
wey mu Narod dobrowolnie nie dał ani u-
dzielił, wykracza przeciw Bogu i Lu-
dziom. Religia Chrystusowa i Teologia na-
kazuje pod sumnieniem posłuszeństwo wia-
dzom i wszelkim rządom; a Rządom w wszel-
kim pod utratą ich szczęśliwości, to wraza
i nakazuje: iż szczęśliwość ludu jedynym
ich i najwyższym jest Prawem, i obo-
wiązkim. Religia jest na rząd serca i
Duszy do zasługi życia przyszłego, przez
obyczaje i prace w życiu doczesnym: Cha-
rakter Ewangelii jest w tym osobliwszy i
prawdziwie Boski iż on sercem tylko, du-
chem i umysłem rządząc Człowieka, w ka-
żdym Rządzie Państwa i w każdej For-
mie Rządu, zawsze jest jednostajny, i za-
wsze zgodny. Potwarz to bez gruntu, od
Niewierności i złości jest rzucana, iż na-
uka wiary sprzyja Despotom i tyranom.
Nismoże Religia sprzyjać tyranii; bo
Duch Ewangelii równość wszystkich lu-
dzi przed Bogiem uznając, najwyższy
obowiązek zna w miłości i ratunku bli-
źniego; a gdy słowa Pawła S. rozważa,
iż na wolność synów Boskich wezwa-
ni jesteśmy, byleśmy jey nieobracali
na swywole i rozpustę zmysłów; w po-
koju serca naucza posłuszeństwa; a będąc
pociechą prawdziwą w uciskach, osładza
ciężar nawet Despotyzmu, i niewoli, nie
będąc ani jego źródłem ani jego pomo-
cą; lecz dając filne wsparcie wyobraze-
niom Naturalnego porządku i sprawie-
dliwości, utrzymuje Człowieka w goto-
wości iść zawsze tam, gdzie najwyższa
władza znając swe istotne prawa i powin-
ności obrócić go zechce, i osądzi potrafić.

derat: *Fratres in libertatem vocati, estis, tantummodo ne detis libertatem in occasione carnis, in pace cordis docet obedientiam, & subveniendi proximo in cunctis necessitatem; Religio unicum solatium adferre potest in tolerantia miseriarum, quæ vel ex ipsa Despotismi tyrannide proveniunt; etsi nec laudet, nec adjuvet Despotismi larvam horrendam, sed ferens lucem ad regendam ordinis naturalis excellentiam ac justitiam, paratum quemque esse jubet ad exequenda ea omnia, quæ legitima Societatis humanæ potestas, judicaverit necessaria.*

VIII Demonstrabit Professor ulterius, quàm facili negotio, ratio hominis naturalis conciliari potest cum Revelatione, cui præter feliciter viamque præparat; nisi corruptio male ordinatarum passionum ac perditii mores, huic naturali rationi, lumen adimant. Indubitatum id esse docebit, quod sana naturalis ratio, & pura ac genuina Religionis Christi revelatio, habeant eximios inter se invicem nexus, alterutram sese explicantes, ac obligationem legis naturæ; cum Revelatio justam ac ineluctabilem docet, ratio naturalis ad invicem, Authoritatem, vim ac perfectionem revelationis Divinæ demonstrat adeo; ut qui verus ac fidelis est Juris naturæ discipulus et executor, facili negotio fiet optimus ac Religiosus Christianus. Sed ipsamet naturalis ratio sibi relicta est -ne sufficiens in omnibus circumstantiis, temporis, ætatis, fortunæ, sanictatis, passionum plus æquo effervescentium &c ut contineat hominem intra limites justii, honesti, decori, ac verè utilis? Malum certe est, rationem naturalem, contemnere, ejusque ductum vilipendere; ac æquè malum est plus æquo illi confidere, omnemque legem ac regulam superiorem morum præter rationem solam naturalem, contemnere. Autoritas absque ratione destituitur omni fundamento certitudinis, quod ei characterem divinitatis imprimit ac adjudicat. Ratio autem sola absque authoritate, exceptis quibusdam veritatibus, quæ inficiari unquam nequeunt, caret ea potestate; ut judicium aliorum obliget, cum quisque pari ratione cum aliis gaudere se gloriatur. Credere contempta ratione naturali, aut credere contra rationem naturalem

VIII Wytłumaczyć starat się będzie Professor w Lekcyach dalszych, jak zdrowy rozum Człowieka, łatwo mu do Prawd objawionych może przewodniczyć, byle rozhułkanych namiętności swawola nieopanowała jego światel. To pewna iż Uczeń gorliwy i doskonały Prawa Naturalnego, bardzo bliskim byłby, aby się stał wiernym Chrześcianinem; to pewna, że Prawo które nam czysty rozum przepiśuje, i to które nam Ewangelia przekłada, mają najściśleysze z sobą połączenia, i jedna do drugiego wiodąc, na wzajem się wspierają, i jedno drugie przyiemnieyszym czyni uczac się na wzajem jedno drugiego poznawac. Lecz Prawo Natury i sam rozum iestże dostateczny naszym wszystkim potrzebom: w namiętnościach wzburzonych równie jak spokojnych, w nędzy równie jak w pomyślności; w chorobie równie jak w roskoszcy i zdrowiu? Jak źle iest rozum nazbyt poniżac; tak iestże gorzej zbyt wysooko o jego możności trzymac; nieuznawac go lub zbyt zaufac jego mocy, są to dwa wykroczenia równie niebezpieczne. Powaga bez rozumu niema żadnego fundamentu, któryby jey dawał świętey prawdy Charakter. Rozum sam bez powagi, prócz kilku prawd pierwszych, niema mocy obowiazania innych równie się rozumem popisujących. Wierzyć bez rozsądku, albo wierzyć przeciwko rozsądkowi, iest to udział nierozumnych i zabobonnych. Rozum namiętnością powodowany przy nayobszernieyszich naukach, rodzi niedowiarstwo, każdy mędrzec przy niedowiarstwie gardząc zdaniem powszechnym, usiłuje mieć swoje własne, a pycha Filozofa tak prowadzi go do zaufania w sobie, jak ślepa pobieżność innych wiedzie do Fanatyzmu.

Fanaticis ac ignorantibus, stupidisque superstitiosis est solummodo proprium. Ratio naturalis, si corruptis jungatur moribus, licentiosisque concupiscentiis adunetur, origo fit incredulitatis ac irreligionis. Quisque sapientis nomen sibi arrogans, contemnens commune aliorum iudicium, appetet ipsemet esse dux, quem alii in iudicando sequantur; superbia autem, huiusmodi Philosophi, ita parit contemptum aliorum, sicut caeca quorundam ac omni instructione destituta devotio, tetrum Fanatismum progenerat.

IX. Nomen *Naturæ* quid genuinè significet, eò magis pernoscere expedit, quo universalius, in omnibus libris de legislatione, Regimineque Nationum, quos prætensi orbis illuminatores scribunt, *Naturam* ubique apellant. Legimus eorum effata, quod homo sit opus naturæ, quod organisatio Physica hominis, sit opus naturæ, quod Basis & fundamentum omnium Legum, agnoscenda sit natura, quod omnis miseria hominis proveniat ex ignorantia naturæ, quod Sola ignorantia naturæ dedit hominibus ideam DEORUM, tanquam objectum eorum spei atque timoris, quod ignorantia naturæ opiniones Religiosas in mundum invexerit, quod Ignorantia naturæ Reges, Tyrannos, Despotas, ac cunctos Magistratus hominibus dedit, libertatem eorum naturalem annihilaverit, in servitutem duram genus humanum redegerit &c. &c. Talibus expressionibus replentur Facti Legislatorum illorum, qui veluti novum mundum erigere atque moliri insolentius sese jactitant: quid igitur est natura? quid vox hæc significet? investigandum est. Aristoteles, caput integrum scripsit, multiplicem indagando sensum, quem Græci voci *Physis*, natura, tribuerant; Latini ad quindecim varias explicationes hujus vocis natura produxerunt, teste fide digno quodam scriptore. Dominus Boyle, tractatum integrum, explicando varias vocis hujus natura acceptiones scripserat, ac octo præcipuas significationes illi assignaverat. Natura humana (inquiunt quidam) sunt ipsæmet nostræ passiones ac inclinationes: verum est: sunt quidem pars humanæ naturæ, cum sint cunctis hominibus communes, sed & ratio sana naturalis, si communis est omnibus, partem naturæ

IX. Gdy w Prawodawstwie i Moralności, jedyna odezwa Pisarzy oświeceniem tego wieku, przez Filozofią zaszczycających się, jest do Natury; szczególną użytecznością poznać należy: Co znaczy to słowo Natura? Czytamy wyrazy: iż Człowiek jest dziełem natury; iż skład Człowieka jest to dzieło natury, iż natura wyciąga aby Człowiek pracował na swe ulzcześliwienie; iż wszelkie nieszczęście Człowieka pochodzi z nieumiejętności Natury, iż nieznanomość natury dała ludziom wyobrażenie Bogów, jako objekta ich nadziei i ich bojaźni; że nieznanomość Natury wprawila Narod ludzki w opinię zabobonney Religii. Ze nieznanomość natury, swoich praw, i swoich potrzeb, przywiodła Człowieka w towarzystwie, do upadku w niewolę z wolności, poddanego rządowi podobnych jemu Ludzi, którzy pożytkując z jego błędów uczynili go niewolnikiem, a zatym zepsutym, występny i nędznym. W tych wszystkich wyrazach, któremi napelnione są Księgi Prawodawców nowego świata, owych to Patriarchów mniemanych Ludzkości, trzeba ściśle uczynić wyobrażenie tego słowa Natura. Arystoteles, rozdział cały obrócił na roztrząśnienie wielorakiego rozumienia, które Grecy dawali temu słowu Physis Natura, Łacinnicy do piętnastu tłumaczeń temu słowu udzielają, jako uczo-ny jeden uważa, P. Boyle udzielny o tym traktat pisząc, ośm różnych rozumień- niów temu słowu naznacza, Natura, mówią niektórzy, są to nasze namiętności i skłonności, tak ci jest; czynią jeyczą- stkę skoro są wszystkim ludziom pospolite; ale rozum wszystkim powszechny, czyni także część ludzkiej Natury. Trzeba żyć podług Natury, mówią inni: zgo-
conti.

constituit. Vivendum est juxta naturam, docent alii, bene est; sed memores sumus necesse, quod conscientia nostra; primaria etiam in nobis naturæ pars censetur; vivitne quilibet conformiter ad rectam & sanam naturalem rationem, qui vivit in obsequio cupiditatum, ac concupiscentiarum, passionumque suarum, etsi inclinationes proprias, naturam apellet? Vivitne quilibet juxta conscientiae regulas, qui gloriatur se se juxta naturam vivere, si passiones ac inclinationes proprias, apellet ipsammet naturam? si natura est collectio omnium rerum creaturarum? si natura est illud magnum totum quod ex collectione universarum rerum formatur? si natura sit collectio omnis ejus rei, quæ habet suum esse, quodque universaliter, sub appellatione materiae ac motus continetur? Quæ contradictio? quæ Blasphæmia? quæ horrenda confectaria continentur in propositionibus superius allatis? si autem ens supremum, creator omnium rerum DEUS, Author naturæ Universæ admittatur, si in omnibus mutationibus, Gubernatione, ordine naturali, Regimine rerum imperceptibili, generatione, deperitione, regeneratione &c. agnoscat summa quædam ac infinita DEI Sæditis omnium providentia, quæ ordinem naturalem continuo tam admirandè sustineat, quæ omnia ad suos fines ineffabili sapientia & Invincitate perducatur: Quis sensus erit illarum (quæ memoratae sunt) Propositionum? Quæ eversa nûminis providi ac Creatoris existentia, horrendum instituunt sive Fatalismum, sive Materialismum, sive Atheismum, sive quocunque infami nomine, compellatam impietatem, ac visibilis Mundi ruinas. Hic adducet Historiam Errorum, qui dominabantur in Gentibus ob defectum supremæ Doctrinæ revelatæ, quæ sola felicitatem ac lumen Nationibus intulit, atque recensens deplorandos effectus in Universo mundo, quos aut ignorantia crassa, aut corruptio morum produxerant, demonstransque idololatriæ in mundo Originem, primævæque Religionis primorum hominum excellentiam, ostendet ex infelici Regnorum in præsentia experientia; qualiter ipsamet Paganorum idololatria non tam enormēs corruptorum morum prodiderit fructus, quam nunc perdita impietas ac irreligio, sub materialismi nomine ruinas ac exitium minatur Nationibus.

da, ale też pamiętać należą, że summi- nis jest główną częścią natury. Czyż każdy podług zdrowego rozumu, który żyje podług rozważanych namietności, choćby je naturą nazywał? Czyż każdy podług sumniania, który się chlubi iż żyje podług natury, gdy naturą są u niego jego skłonności? Jeśli Natura jest to zbiór wszystkich rzeczy stworzonych? Jeśli Natura jest to ogromne wszystko, ile się ze zbioru powszechnego wszystkich rzeczy formuje? Jeśli Natura jest to zbiór wszystkiego tego co jest, a co się ogolem w Materyą i Ruchu zawiera? Cóż za wnio- ski z rozumem niezgodne wypadną z ó- wych propozycji wyżej wzmiankowa- nych? Jeżeli zaś Stwórca wszystkich rzeczy Bóg i Rządca powszechny Natury, uznaje się w odmianach, w składzie, w rzą- dzie, w stworzeniu, w utrzymaniu porząd- ku, i prowadzeniu wszystkich rzeczy do swego końca? Jakże się rozum zgodzi z wy- razami temi, które obalając opinie odwie- czne, a znosząc Bóstwo samo, nierząd okropny na miejscu Opatrzności stanowią? Tu mniemania najsławniejszych Filozo- fów, opinie wszystkich Narodów, zdania wszystkich znanych w Starożytności aż dotąd Mędrców i Nauczycieli świata przywieszą w krótkości starać się będzie Nauczyciel, aby pokazał, iż rozum; ta to Boskiej światłości w człowieku częśćka ty- le namietnościami zaciemniona bywa; że udzielne Objawienia Boskiego światło, przez samż rozum potrzebnym uznać się powinno, do uszczęśliwienia Ludzkie- go narodu. W ciągu Lekcji poda Hi- storyą błędów rozumu ludzkiego, Histo- ryą światła Religii Boskiej zawsze nad zepsutym i burzliwym w namietnościach ludzkim Rodem nieustannie czuwającego, Historyą Dziejow świata, zwięzek obja- wienia i ciąg jego od stworzenia świata aż do Chrystusa prowadzącą. Przełoży od- mianę Wieków, przy niezodmiennych nigdy Natury i jej Stwórcy prawidlach, obja- śnić starać się będzie, jako przyjemne jest Pra- wo objawioney Religii w tym wszystkim co się skłonnościom zepsutey natury sprze- ciwia, bardzo mało do tych powinności przydając które rozum sam nakazuje; a jako nigdy balwochwalstwo samo nie- zrodziło obyczajów gorzej zepsutych, jak teraz ów Materializm, Naturalizm czyli niedowiarstwo i Irreligia; w posród najsławniejszych i najrzędniejszych nie- gdyś Narodów między nami sprawuje;

X In tanta, tamque multiplicis generis librorum copia, quibus Christi per hæc tempora impugnatur Religio, horrendam dictu, quantæ blasphemiae, quanta scandala, quam atrocissimæ hinc sequelæ & illationes, non solum tollentes omne Regnorum regimen, omnemque in praxi Regibus ac legibus populorum obedientiam, verum etiam Ipsius Supremi Numinis Existentiam revocantes in dubium, Naturam humanam, Immortalitatemque animarum, ad similitudinem animalium impiè reducetes; & cum solum fanatici in religione, ac despotismi in Regimine populorum, errores impugnare, primùm præcensæ Philosophiæ moderni magistri, protestati palam sese dixerint; nunc autem omnem naturæ ordinem susque deque habere imo evertere, ad stuporem ac scandalum Universi orbis carnuntur. Expedi itaque, ut prudens Theologus, scriptores in defensionem Religionis, religiosè discutiat, librosque impietatem refutantes attendat serio, plurimos præcoci aut amaro zelo, magis quam prudentia actos, plus laborasse ut objectiones impiorum ac sacrilega eorum dubia ad amussim exponant; quam ut efficaciter ac potenter eorum sive veras, sive ad libitum effectas difficultates diluant, cum ad atrocissima ac potentissima quandoque impiorum dicta ac argumenta, solas exclamationes, aut invidiæ malitiæque iniquissimum factum, acerba scommata in scriptorem incredulum, aut denique Vindictæ Sanguinariæ a Magistratibus expostulationem in Authorem argumentorum, adducant in medium. Demonstrabit assidue Professor, esse nihil ac facilius homini moribus perditio, quam ad impugnam Christi Religionem, undique coacervare blasphemias ac sacrilega dubia; ad id enim sufficit Ignorantia Fidei Divinæ, ac morum corruptio, nihilque commodius est vitæ latrocinantem, ac spurcitiis deditæ, quam nihil horum credere, quæ virtutem docent, ac prævaricatoribus pœnas minantur. At Illi qui defensionem veritatum Religionis revelatæ suscipit, solida scientia, experta virtus, ac tenera in Deum pietas, comites sint omnino necesse. Impiorum librorum vel ipsamet confectaria horrenda in ordine Physico, Morali, ac Politico, homini probo, quem effrenatæ ac libidi-

X. W pośród że tak rzekę wylewii Księg na obalenie objawionej od Boga Religii galących, trudno się nie wzdrygnąć widząc okropne wnioski nie tylko znoszące wszelką karność i podległość w praktyce rządów ustanowionym; ale samo nawet jestestwo Bóstwa, w bezbożną podając wątpliwość, Naturę ludzką, do rządu bydła i dzikich zwierząt niżając, a zaczęwszy niby od reformy fanatyzmu i zabobonności, na które się wprzód tylko wołać i skarżyć zdawali mniemani Filozofowie, Naturę dziś całą wywracając, pod pozorem Porządku ustanowienia, że się nasadzili, oczywiście się pokazują. Roztrząsać więc należy baczniej Pisma brońiące Religii, z zastanowieniem się jednak potrzebnym nad wielu uczonych zbyt uniesioną gorliwością, których czytając upatruje się częstokroć, iż oni z większą żywością, dosadnością, i Energią wyswiecają bezbożnych wątpliwości i zarzuty, niżeli w samychże ich Księgach są przelozone, a odpowiedź na te zarzuty, często przez Exklamacye tylko i zadziwienia, przez ugryzek, i polajanie przeciwnika, przez westchnienie do Boga i wzywianie pomocy od zwierzchności rządu, na piszącego, czynić zwykli. Przestrzeże zatem Professor Uczniow, iż aby bluźnić Religią Chrystusową, dosyć jest iey nieznac i bydyz rozwiazłym w rozpuszcie; przy zepsutych zaś obyczajach nic wygodniejszego, jako niczemu niewierzyć; ale żeby Religią gruntownie bronić, trzeba bydyz doskonałym uczonym, cnotliwym i pracowitym. Sama okropność bezbożnych konsekwencyi w porządku Fizycznym, Moralnym, i Politycznym, które wynikają z Ateizmu, z Materializmu, z Naturalizmu mniemanego, zdolna jest przekonać czysty i zdrowy rozum Człowieka, którego rozuzdane namiętności nieoslepily, o potrzebie, użyteczności, i Prawdzie Boskiej Wiary i Religii, rzadko zaś prawdziwie się zdarza, aby Refutacya bezbożnych pism zupełną w czytającym oświeconym Człowieku sprawiła satysfakcyę; a często się sądzi iż większą by uczynił przyługę Autor dla Prawd Wiary, gdyby weale bluźnierstwa bezbożnych niewspominał, ani przytaczał, niżeli że je w największym świetle rozwodząc, zdaje się z tym tylko popisować że je czytał, że je znalazł, i że na nie może narzekać. W zagadce to podobno polozyćby się należało: czy nieskuteczniejsza byłaby obrona Religii, gdyby w zapomnieniu i wzgardzie

nosæ concupiscentiæ nec dum excæca-
verant, apta sunt necessitatem ac utilita-
tem Religionis Christi adstruere, cum vi-
deat é doctrinis Irreligiosorum Doctorum
necessario Athæismum, Materialis-
mum, purumquæ naturalismum, quæ cun-
cta Numen divinum, & Immortalitatem
tollunt, consequi; raro autem Apologeti-
ci pro Religione libri, ac pauci qui per-
fectè scopum suum attingant, plurimi
vero plus prodesent, si horrendas
impiorum blasphemias silentio præ-
terirent; quàm cum eas in omni
earum vi, ac veneni atrocitate produ-
centes, gloriari videntur, quod eas lege-
rint, aut quod in authores earum maledi-
cta impune ac imprecationes possint de-
bacchari. Hinc problematis loco for-
tasse jure merito proponeretur: Non-
ne efficacior, ac condignior apologia
Religionis Christi scriberetur, si spretis
& æternæ oblivioni damnatis impio-
rum blasphemias, sola tantummodo
in omni sua perfectione, puritate, san-
ctitate, certitudine veritatum, utilitate
ac amabilitate exponeretur. Christi Fi-
des ac religio, cum omnibus veritatum
suarum documentis: quàm si vix me-
moratu digni infimæ fœcis perditæ vi-
tæ Scioii, cum omnibus eorum dubiis
sacrilegis, ad insolentiam protervæ li-
bidinis excogitatis blasphemias in pu-
blicum refutationis causâ adducantur; unde
& qui nunquam has blasphemias in ve-
nenoso earum fonte legissent, ex lectio-
ne apologiæ fidei, addiscant, ubi fu-
sè ac dilucidè plus quam par est hæc impi-
etatis effata diducta inveniunt, pro-
ut toties experientia est compertum.
Optandum certe est ut cuiuscunque
optimi ac religiosi viri, sapienti ca-
lamo, hocce resolvatur problemma.

XI Usus rationis naturalis in re-
bus divinæ fidei, ut est necessarius, quæ-
quæ sunt regulæ usûs ejusmodi, explica-
bit ac super hoc diseret Professor,
quàm fides illa, quæ occultaret sua do-
cumenta, aut quæ careret convincenti-
bus animum rationibus, aut quæ rationi
naturali ejusquæ principiis esset aperte
& directè contraria, eò ipso indigna
foret Deo, indigna quoque creaturâ ratio-
nali. Summam injuriam Deo ejusque ve-
ritatibus inferret, qui auderet blasphemio
ore asserere, quasi religio & fides Chri-
sti, exigeret a nobis cæcum illum assen-
sum; qui omni ratione sit spoliatus,

zostawiający bezbożnych bluźnierstwa,
wystawiać tylko Religia tak czysta, świę-
tą, doskonałą i zakochania godną. jak
ona jest sama w sobie ze wszystkimi do-
wodami swojemi, niżeli zaszczyt i chlu-
bę czynić, ledwie wartym wspomnienia
rozpusznikom, każdą literę prawie, i każde
słowo bluźnierstw ich roztrząsając; a kto
nieczytał tych bluźnierstw w ich źródle,
nauczy się ich obszernie przywiedzionych
w refutacyi. Życzyłoby więc należało
aby mądre i oświecone czykolwiek Pió-
ro, zagadkę tę uczenie nam rozwiązało.

XI. Używanie Rozumu jak jest po-
trzebne w rzeczach należących do Wiary,
powinnością Profesora będzie to Uczniom
przełożyć; a jako Wiara, która by się nie-
zasadzała na naygruntowniejszym fun-
damencie, która by się jawnie sprzeciwia-
ła rozumowi, tym samym byłaby niego-
dną rozumnego stworzenia. Jest to
znieważać wiarę Boską, mówić o niej,
iż wyciąga i wymusza na nas poddania
się bez rozumu, albo przeciw rozumowi.
Szczerości prostosc wiary nie jest to ślepo-
wiarstwo i ciemna rzeczy niewiadomosc;
ale jest to poddannosc oświecona Rozu-
Ez aut

aut rationi sic contrarius. Simplicitas fidei, ejusque sinceritas, non est caeca illa ac stupida credulitas, quae indiscriminatim omnia credit, omnia asseverat; sed est prudens ac discreta subsectio intellectus coram Deo sese humiliantis, qui subdit se libenter auctoritati Dei revelantis; dum immobiliter certus sit & persuasus. quod Revelatio haec sit peracta, & quod ipse haec docuerit &c.

XII. Talibus animadversionibus, quas circumstantiae praesentis saeculi ingerunt permiscens Professor Lectiones suas, de Dogmatibus fidei, haec duo praeculis discipulorum potissimum ponet, elucidabitque ita; ut nec Libertinismus ac irreligio, nec fanaticismus ac superstitio unquam in animis eorum locum teneat; atque duce Sacra Scriptura, Traditione perpetua & ab Apostolis ad nos transmissa, doctrina universalis Catholicae Ecclesiae, auctoritate Conciliorum ac Ecclesiae Patrum hoc monitum divi Pauli continuo Discipulis suis repetet: *Videte ne quis vos seducat per Philosophiam ac inanem fallaciam.* Adductis vero variorum Theologorum definitionibus ac divisionibus, variis celebriorum scholarum, tractandae Theologiae systematibus, praeparabit animos Auditorum, ut debita devotione, pietate ac animi recollectione mysteria fidei Christianae ediscant. Expositis denique quam utilissimè prologomenis, tractatum de Deo, ac de Sanctissima Trinitate praeeget. Quisque autem Auditorum habens praemanibus exitimum opus celeberrimi Petri Collet, reliqua ab ore Professoris ediscet, sive ea quae ad essentiam fidei divinae spectant, sive quae eruditionis, ac notitiae sensus variorum Theologorum causam, in scholis explanari consueverunt.

Idem Professor Lectiones Sacrae Scripturae die & hora per hebdomadam designatam dabit, incipiendo a Libro Psalmorum, usque ad finem librorum veteris Testamenti, atque in materiis specialibus pro opportunitate eorum librorum sacrorum quos leget, Dissertationes doctissimi Calmeti explicabit.

mu pokornego i rozsądnego, który się poddać powadze Boga, skoro jest pewny że to Bóg objawił i powiedział. Słusznie Wiarę Boską równają do tej kolumny Ognistej, która Izraelitów prowadziła na puszczy; ma ona swoją stronę ciemną; bo tak własność jej wyciąga, ale też ma swoją stronę świetną; w której jasnieją najczystsze prawdy Promienne. Te to są cienie potrzebne w Obronie Boskiej mądrości, mówi S. Augustyn; a ztąd Religia dosyć (powiada) ma światła do pociągnięcia serc prawych, i dosyć ma ciemności do zasłaniania rozpustnych i przeciw Bogu zuchwiałych.

XII. Takimi Uwagami przeplatając Teologiczne Lekcje Professor, aby ani Ducha Libertyństwa niepochwalać, ani zagorzałego Fanatyzmu nie approbować; będzie to powtarzał w przyzwoitym sposobie za przewodnictwem gruntownych nauk z Pisma Świętego, z Tradycyi powszechnej, z Nauki Kościoła; co Paweł Święty do Kolońsów mówił. Patrzenie aby was kto niezdardał przez Filozofią, i obtudne oszukiwania, Przywiódłszy zaś, Rozumnych Teologów i Szkół sławniejszych Definicje, podziałki, tłumaczenia i rozporządzenia Materji Teologicznych, przygotuje umysły Uczniów do zastanowienia się z żywą pobożnością nad tajemnicami Wiary. Po tych nakoniec Prologomenach Traktat o Bogu, i Trójcy Najświętszej czytać będzie, a zanego Autora sławnego Colleta każdy z Uczniów przed oczyma mając, z usł Professora znajdzie zawsze objaśnienie, tak co do istotnej Teologii, czyli nauki Wiary należy; jak co tylko dla Erudycyi i wiadomości zdań różnych Teologów wspomnieć i przydadź potrzeba.

Tenże Professor Lekcje Pisma Świętego dnia i godziny nuznaczonej dawać będzie, począwszy od Ksiąg Psalmów aż do końca Testamentu Starego; w szczególniejszych zaś Materjach, uczone sławnego Kalmeta Dissertacje Uczniom tłumaczyć będzie.

Biblioteka Jagiellońska

stdr0018571

